

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Stamejčič

**Od upora k demokraciji:
proces samoorganizacije v Mariboru**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Stamejčič

Mentor: red. prof. dr. Mitja Velikonja

Somentor: izr. prof. dr. Franc Trček

**Od upora k demokraciji:
proces samoorganizacije v Mariboru**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

*Vsi bi hoteli spreminjati svet,
nihče pa ne bi hotel spremeniti sebe.*

- *Lev Tolstoj*

Posvečeno Damjani Stamejčič (1951-2016)

Slava ji!

Od upora k demokraciji: proces samoorganizacije v Mariboru

Iniciativa mestni zbor (IMZ) se je po mariborskih vstajah izkazala kot edina vstajniška skupina, ki se je lotila spreminjanja mesta na način *od spodaj in v vse smeri*. Naš cilj je nič manj kot vzpostavitev alternativne, v polnem pomenu ljudske oblasti v mestu, skozi oblikovanje mestnega zbora kot plenuma, kjer bi vsi prebivalci lahko poiskali skupne interese. Skozi poudarjeno vlogo konsenza, solidarnosti in direktne akcije se v IMZ trudimo spremeniti vso družbo v bolj demokratično in bolj povezano. Seveda gre pri našem početju za dolgotrajen proces demokratizacije mesta, ki je bilo med tranzicijo in po njej brutalno opljenjeno, kjer zaupanja v politiko pravzaprav ni in kjer sta se korupcija in klientelizem zavlekla v vse pore javnega in zasebnega sektorja. Vendar pa je prav IMZ krepko pripomogel, da je toleranca Mariborčanov do nečednih politikantskih praks nizka, da prebivalci danes prostovoljno nadzirajo občino in njena javna podjetja, da se ljudje povezujejo na najrazličnejših ravneh in delujejo usklajeno, in ne le kot posamezniki. Učinki zborov so dolgoročni. Vendar se je v dveh letih delovanja IMZ podoba Maribora kot zaspanega, pokvarjenega mesta že začela spreminjati.

Ključne besede: *konsenz, samoorganizacija, direktna akcija, solidarnost.*

From Rebellion to Democracy: Process of Self-organisation in Maribor

City-wide assembly initiative (IMZ) came out of the Maribor uprisings as the only group that was set on changing the city *from below and in all directions*. Our goal is nothing less than establishing alternative, fully popular governance in the city, through formation of city-wide assembly as a plenary body in which all the residents could find their common interests. Through emphasising consensus decision-making, solidarity and direct action, IMZ activists strive to change the society into a more democratic and more interconnected one. Their actions are of course long-term processes of democratisation of the city, brutally plundered in the transition and post-transition period, where trust in politics is practically non-existent and where corruption and clientelism run rampant in both public and private sectors. But IMZ specifically contributed to the fact that the people of Maribor today have low tolerance for political malpractices, that residents themselves voluntarily supervise the municipality and its public companies, that people connect on different levels and act in concert, not just as individuals. The effects of the assemblies are long-term. But in two years of IMZ's activity, Maribor's image of a rotten, sleepy city has already begun to change.

Keywords: *consensus, self-organisation, direct action, solidarity.*

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	8
2	IZHODIŠČA	9
2.1	TEZA	9
2.2	METODOLOGIJA	9
3	TEORETSKI DEL	11
3.1	HETEROTOPIJE IN POTENCIE – SAMOORGANIZACIJA V SVETU	11
3.2	POLITIČNI PLURALIZEM IN VPLIV POSAMEZNIKA.....	14
3.3	ANTAGONIZEM POSAMEZNIK – OBLAST	16
4	OZADJE	17
4.1.1	<i>Kratka zgodovina upora v Mariboru od 19. do 21. stoletja</i>	17
4.2	VSTAJE IN NASTANEK IMZ	19
4.3	OSNOVNI PRINCIPI DELOVANJA IMZ IN ZBORI SČKS	21
4.4	TERENSKO DELO IN VKLJUČITEV AVTORJA V IMZ.....	22
5	EMPIRIČNI DEL	23
5.1	PROCES SAMOORGANIZACIJE.....	24
5.1.1	<i>Izkušnje iz tujine</i>	25
5.2	NOTRANJA ORGANIZACIJA IMZ.....	27
5.3	DELOVANJE ZBOROV SČKS	28
5.3.1	<i>Vloge moderatorjev</i>	29
5.3.2	<i>Skupinski dogovor, ročni signali in organizacijske metode</i>	32
5.3.3	<i>Konsenz in direktna akcija</i>	37
5.3.4	<i>Delovne skupine</i>	40
5.3.5	<i>Delovne skupine IMZ</i>	42
5.3.5.1	<i>Pobuda za uvedbo instituta participatornega proračuna</i>	

5.3.5.2	Skupina za lokalno samoupravo	45
5.3.6	<i>Podpora delovanju zborov</i>	47
5.4	UČINKI ZBOROV	50
5.4.1	<i>Akcija Zebra – primer uspešne samoorganizirane akcije</i>	51
5.5	ŠIRŠE DELOVANJE IMZ	53
5.5.1	<i>Pričakovani učinki s strani aktivistov</i>	57
5.6	IZZIVI IN TEŽAVE	58
5.6.1	<i>Proces samoorganizacije, kot ga vidijo udeleženci zborov</i>	64
5.6.2	<i>Reformizem ali revolucija – samoorganizacija v širšem družbenem kontekstu</i>	65
5.6.3	<i>Poskusi samoorganizacije v drugih mestih po državi</i>	67
6	SINTEZA	70
6.1	POTRDITEV TEZE	70
6.1.1	<i>Ugotovitve – povzetek</i>	70
6.1.2	<i>Odgovor na tezo</i>	71
6.2	SREDNJEROČNA VIZIJA RAZVOJA MARIBORA	72
6.2.1	<i>Sprememba sistema političnega odločanja</i>	74
7	NAMESTO ZAKLJUČKA – SVET, KI GA SANJAMO	76
8	LITERATURA	77

KAZALO SLIK

Slika 5.1: Ročni signali, kot jih uporablja IMZ.....	33
Slika 5.2: Ročni signali, ki jih ljudje uporabljajo na zborih SČKS	34
Slika 5.3: Olepšane izložbe v Gosposki ulici.....	41
Slika 5.4: Plakat, s kakršnim je skupina Odločaj o mestu osveščala meščane o možnostih, ki jih nudi uvedba participatornega proračuna	43
Slika 5.5: Akcija Zebra	52
Slika 5.6: Delavci Nigrada urejajo Prušnikovo kmalu po akciji	53

SEZNAM POGOSTIH KRATIC

IMZ – Iniciativa mestni zbor

JP – javno podjetje

KS – krajevna skupnost

MČ – mestna četrt

MOM – Mestna občina Maribor

PP – participatorni proračun

SČKS – samoorganizirane krajevne in četrtne skupnosti

SČS – samoorganizirana četrtna skupnost

SSVUJD – Samoorganizirani svet za varstvo uporabnikov javnih dobrin

1 UVOD

V pričujočem diplomskem delu bom skozi oris stanja v Mariboru, skozi opazovanje z udeležbo in skozi pogovore tako z aktivisti, kot z drugimi akterji v civilni iniciativi Inicijativa mestni zbor ter na zborih samoorganiziranih četrtih in krajevnih skupnosti (SČKS), ki jih IMZ organizira, poskušal potrditi svojo tezo. Pregledal bom delovanje iniciative, govoril z udeleženci zborov, ki jih iniciativa pripravlja in s pomočjo nekaterih drugih metod družboslovnega raziskovanja bom dokazal trend, ki bi lahko dogajanje v Mariboru pripeljal do visoke stopnje družbene participacije in samouprave na vseh nivojih družbe. Delovanje IMZ in zborov SČKS pa mi bo služilo kot izhodišče za razmislek o vzrokih za nezadovoljstvo v Mariboru in širše, o različnih možnih scenarijih, ki bi se lahko zaradi delovanja IMZ zgodili v Mariboru, o pomenu izgradnje alternativnih paralelnih družbenih struktur ter o vpetosti Maribora v dogajanje po svetu. Seveda bom preveril tudi vzroke, zaradi katerih so se zgodile tako vstaje, kot tudi poskusi samoorganizacije na lokalnem nivoju. Ker je bilo o vstajah zapisanega veliko, nameravam to dogajanje le povzeti in se osredotočiti na čas, ko smo vstajniki prenehali rušiti in začeli graditi.¹ Čeprav so od vstaj minila več kot tri leta, je to še vedno prekratko obdobje, da bi lahko dodobra ocenil vpliv našega delovanja na Maribor. Vendarle pa lahko s pomočjo družboslovne teorije in metodologije pridem do določenih zaključkov, ki ne bodo, tako upam, le beležili neko zatečeno stanje v prostoru in času, temveč tudi služili kot praktični napotki ljudem, ki si želijo izgraditi boljšo, pravičnejšo družbo in verjamejo, da je boljši svet mogoč. Raziskavo sem opravil v drugi polovici leta 2014 in v letu 2015, ter jo dopolnil z relevantnimi podatki za leto 2016, ko je bila končana. Maribor je še vedno družbena, ekonomska in politična razvalina. Ampak že danes so vidne nekatere spremembe v razmišljanju, v načinu komunikacije in organizacije ljudi. Več o tem v nadaljevanju, v uvodu pa bom spregovoril še o procesu samoorganizacije.

¹ Za potrebe naloge bom zaradi jasnosti uporabljal izraz vstajniki, vendar pa želim na tem mestu poudariti, da je ta izraz posebej v Mariboru postal močno zaznamovan. V medsebojni komunikaciji ga aktivisti ne uporabljamo, oziroma ga uporabljamo malo ne pejorativno, zaradi političnih oportunistov, ki so si ga prisvojili. Skozi nalogo bom uporabljal prvo osebo ednine ali množine, saj sem del teh procesov, hkrati pa nisem niti približno edini akter dogajanja v Mariboru.

Le-ta je sicer danes dokaj dobro preučen koncept, predvsem zaradi izkušenj iz Latinske Amerike, kjer so ljudje iskali moč predvsem v svojem neposrednem okolju. Vendar pa navkljub prevalenci primerov od tam najdemo prakse samoorganizacije po vsem svetu. Tako bom za ugotovitev, da gre v primeru Maribora resnično za gibanje, primerljivo s samoorganiziranimi skupnostmi po svetu, preučil nekatere teoretske izvlečke. Dotaknil se bom dela domačih komunističnih teoretikov samoupravljanja, ki se je izkazalo za zanimiv, čeprav spodleteli družbeni poskus. Za razumevanje temeljnega konflikta med posameznikom in oblastjo, ki pripelje do stanja, kjer se ljudje začnejo samoorganizirati, se bom dotaknil polja politične filozofije.

Najprej bom postavil tezo, tej pa bo sledila teorija, s katero si bom pomagal pri ocenjevanju dolgoročnih učinkov dogajanja, o katerem pišem. Predstavil bom razdelano metodologijo, ki jo bom pri proučevanju demokratičnih procesov uporabil. Jedro naloge bo v obširnem orisu terenskega dela, ki sem ga opravil kot aktivist iniciative, te izsledke bom potem povzel in interpretiral. V zaključku bom potrdil ali zavrnil postavljeno tezo. Naloga je bila končana poleti 2016, zajema pa triletno obdobje procesa samoorganizacije v Mariboru. Naloga se osredotoča na delovanje Iniciative mestni zbor ter delovanje zborov SČKS.

2 IZHODIŠČA

2.1 Teza

Vzpostavitev samoorganiziranih zborov v post-vstajniškem Mariboru krepi identiteto lokalne skupnosti, jo aktivira v smislu samoorganizacije in prispeva k polnomočenju prebivalcev ter njihovem zavedanju o možnostih lokalne samouprave.

2.2 Metodologija

Osnovna metodološka orodja, ki jih bom za nalogo uporabil, spadajo med kvalitativna. Ta so opazovanje z udeležbo in polstrukturirani intervjuji, ki sem jih opravil v letu 2015. Dodatne intervjuje sem z nekaterimi akterji zborov SČKS in IMZ opravil poleti 2016, saj se je v obdobju pisanja marsikaj spremenilo. V letu 2015 sem opravil tri intervjuje, dva z aktivisti IMZ in enega z aktivno udeleženko zborov. Leta 2016 sem se na enega od aktivistov IMZ obrnil z dodatnimi

vprašanji ter opravil tri dodatne polstrukturirane intervjuje z udeleženci zborov. V letu 2016 sem opravil tudi tri pogovore po elektronski pošti z aktivisti iz Kopra, Zasavja in Posavja. Subjektivna mnenja, ki nastopijo pri opazovanju z udeležbo, sem ojačal s pisnimi viri, če je bilo to mogoče. Moje opazovanje bo podkrepljeno tudi z dognanji avtorjev, ki so podobna gibanja proučevali drugje.

Posledično lahko uporabljeno metodologijo v grobem razdelim na štiri sklope:

- **Opazovanje z udeležbo, natančneje, soraziskovanje. To je v vseh pogledih sinonim *militantnemu raziskovanju*.²**

Militantno raziskovanje opredeli Marta Gregorčič kot raziskovalno delovanje v alternativnih okoliščinah, ki jih vzpostavljajo sami člani kolektiva. Z alternativnimi okoliščinami za delovanje in sodelovanjem v gibanjih je lahko samo raziskovanje del emancipacijskega procesa. »Raziskovanje so razvijali kot *avtorefleksijo* in *avtokritiko* lastne prakse in s preizpraševanjem načinov in metod, v katerih so politično prakso *od znotraj* povezovali s produkcijo politične vednosti« (Gregorčič 2011, 35). Gregorčičeva nadaljuje, da s tem, ko militantni raziskovalci v jedro svoje teorije in prakse postavljajo nova, revolucionarna družbena gibanja in prakse, metode dela ne sugerirajo, temveč jo razvijajo (Gregorčič 2011, 36). Daniela Tamše v svoji magistrski nalogi postavi tezo, da je militantno raziskovanje organizirajoče samo ter da je neločljivo povezano s procesi sprememb v organizaciji sodobnega produkcijskega načina (Tamše 2012, 8). Definira ga tako: »Militantno raziskovanje je metodologija politične transformacije, katere cilj je biopolitična produkcija uporniških subjektivitet« (Tamše 2012, 27).

- **Pogovori z aktivisti IMZ in udeleženci zborov (polstrukturirani intervju)**

Pogovori so bili v prvi fazi izvedeni prek elektronske pošte v aprilu 2015. Ko sem odgovore prejel, sem se z vsakim od treh intervjuvancev dobil še v živo in nekatera vprašanja dopolnil. Poleti 2016 sem zaradi ažuriranja naloge izvedel še tri pogovore z aktivisti zborov, prav tako po elektronski pošti ter enega z aktivistom IMZ v živo. Rezultati so v mojem arhivu.

² Čeprav gre za enak način dela, ocenjujem, da je naziv militantno raziskovanje pretenciozen, zato raje uporabljam bolj nežen, hkrati pa bolj vključujoč izraz.

- **Pregled dokumentacije IMZ**

Primarni pisni vir za to nalogo je gradivo, ki ga proizvedejo IMZ in zbori SČKS. Gre za različne dokumente – od razpredelnic dela v delovnih skupinah, prek zapisnikov, do fotomateriala iz različnih akcij in brošur, s katerimi poskušamo v IMZ aktivirati prebivalstvo. S proučevanjem tega gradiva bom lahko natančno prikazal dogajanje na zborih in v iniciativi ter lažje opredelil naše cilje in ambicije.

- **Sekundarni viri s področja samoorganizacije, samoupravljanja, politične filozofije, zgodovine in antropologije ter nekateri viri iz medijev za potrebe kronologije.**

Gre za literaturo, ki bo delu dala teoretični okvir ter literaturo, ki proučuje sorodna gibanja po svetu, kar nam lahko nudi uvid v dogajanje v Mariboru. Pri analizi in postavljanju teoretično-zgodovinskega okvirja naloge sem se nanašal na vire, ki so relevantni na področju zgodovine, družbene in ekonomske analize (specifično s področja samoorganizacije, samoupravljanja, sodobnih družbenih in revolucionarnih gibanj in politične filozofije) ter antropologije. V poglavju o vplivih iz tujine sem uporabil dostopno statistiko in tudi različne zapise o družbenih gibanjih, ki so vplivala na IMZ. Večji del literature, povezane s samim delovanjem IMZ sem dobil iz publikacij iniciative in iz medijev. Pri branju vseh virov, primarnih in sekundarnih, se bom skušal držati metode kritične diskurzivne analize, s katero bom proučeval različne teorije in prakse na več nivojih. Specifično, primerjal bom vidike več različnih avtorjev ter njihove ugotovitve skušal povezati z obstoječimi samoorganizacijskimi praksami, oziroma s predmetom preučevanja te naloge.

3 TEORETSKI DEL

3.1 Heterotopije in potencie – samoorganizacija v svetu

Ključno delo za razumevanje samoorganizacije in ljudskih bojev po svetu je *Potencia: samoživost revolucionarnih bojev*, ki jo je napisala Marta Gregorčič. Skozi optiko, predstavljeno v tej knjigi, lahko začnemo razumevati tudi dogajanje v prvih letih po vstajah v Mariboru. Takrat so se ljudje v mestu začeli organizirati, saj so začeli ocenjevati politično in ekonomsko stanje v mestu kot nevzdržno. Ena od alternativ, ki se je po vstajah pojavila, je bila nestrankarska samoorganizacija, ki jo je promovirala IMZ. Od leta 2013 do danes se je le-ta v

Mariboru izkazala kot edina resna alternativa, ki pa se kljub mnogim uspehom vsakodnevno srečuje z različnimi izzivi in težavami.

Čeprav v Sloveniji še nismo priča tako radikalnim oblikam zatiranja kot denimo v Indiji ali Južni Ameriki, se tudi pri nas jasno kažejo trendi, ki so v deželah, ki jih ponavadi prav rasistično pojmuje kot oddaljene in nerazvite, pripeljali do oblik organiziranja ljudske moči *od spodaj navzgor* ali *od spodaj v vse smeri*. Gregorčičeva takšne ljudske boje vidi kot *potencie*. Pojem, ki sicer izhaja iz pojma polnomočiti, po njenem pomeni ustvarjalno moč gibanj. Gregorčičeva pravi, da ima *potencia* še največ opraviti s povezovanjem in množenjem intuitivnosti, domišljije, spontanosti in ustvarjalnosti znotraj svojih skupnosti in med njimi (Gregorčič 2011, 54). *Potencia* tako ni jasno definirana, opredeljena je z delovanjem ljudi. Je nasprotje oblasti, v smislu imeti oblast-nad. *Potencie* vidi kot vzporedne revolucionarne sisteme in kot uvajanje novih družbenih razmerij avtonomne institucionalne politične ureditve in alternativne produkcije (Gregorčič 2011, 54).

Verjetno pa je razlika zgolj ta, da pri vstopu v heterotopijo obiskovalec vidi, zazna in hitro občuti, da je ta samoorganizirana – in torej popolno nasprotje brutalni dezorganizaciji neoliberalne družbe. Sam prostor, predvsem pa intuicija in povezovanje v njej dajeta slutiti, da imajo prebivalci heterotopije načrte, strategije in da drugače kot v drugih prostorih ne tavajo v temi in brezizhodnosti (Gregorčič 2011, 54).

Pojem *heterotopije* Gregorčičeva razlaga s pomočjo Foucaulta, ki pravi, da so *utopije* irealni prostori ali nekakšne zrcalne analogije družbe in prostora, *heterotopije* pa so »dejanski kraji, ki so načrtovani v sami instituciji družbe in ki so nekakšni proti-položaji (*contre-emplacements*), nekakšne dejansko realizirane utopije« (Foucault v Gregorčič 2011, »O drugih prostorih«, op. cit. str. 217., 48–49). Po Gregorčičevi se *potencie* in *heterotopije* izmikajo jasnim opisom. *Heterotopije* so kraji generiranja bojev ali *potencij* in kot taki ne sledijo vzpostavljenemu redu ali razmerjem moči. Če doslej zapisano povzamemo: *potencie* so dejansko obstoječe, živahne oblike ljudskega samoorganiziranja, ki nastajajo tam, kjer so zunanje sile (kapitalizem, vojska, revščina itd.) družbo v celoti dezintegrirale. *Potencie* so *heterotopije*, nekakšne dejansko obstoječe *utopije*, ki obstajajo v realnem času in prostoru. Le-te vnašajo red po meri ljudi,

živečih v njih, v opustošeno okolje. To razdejanje gre po mnenju Gregorčičeve pripisati logiki kapitala, ki edina zagotavlja obstoj kapitalističnega sistema. Ta se širi na račun politične šibkosti margin, obrobij, še neizkoriščenih območij in delov sveta in njihovih naravnih in kulturnih bogastev ter poceni delovne sile (Gregorčič 2011, 83).

O potencialih bi lahko govorili tudi kot o nukleusih upora proti družbi spektakla. Še danes aktualen tekst o uporih črncev v soseski Watts, ki ga je že leta 1965 izdala situacionistična internacionala, ne govori le o borbi za enake pravice, ampak tudi o boju proti razrednim ločnicam. Situacionisti so tekst naslovili '*Zaton in propad spektakelsko-blagovne ekonomije*', v domačem kontekstu pa bi lahko enake procese opisali z bujenjem, zbujanjem, prebujanjem ljudi.³ Vstaje so bile ločnica, po kateri se prejšnje stanje ne more več vzpostaviti. Ljudje se čedalje bolj zavedajo, da je »pravna sredstva logično uporabljati v pravnih vprašanjih. Nerazumno pa je uporabljati pravna sredstva zoper očitno protipravnost, kakor da bi bila ta le zmota, ki bo ob opozorilu popravljena« (Situacionistična internacionala 2014, 5).

O Mariboru lahko govorimo kot o margini, kjer se je v zgodnjih 90. letih 20. stoletja vršil neoliberalni eksperiment. Posledice so dezorganizirana družba, eksistencialna stiska prebivalcev, propadla ekonomija ter seveda korupcija in klientelizem oblastnih struktur. Gregorčičeva govori o družbeni dezorganizaciji kot o poti k legitimizaciji ideologije neogibnega napredka, ta pa je pogojen z *dezorganizacijo* skupnosti. Za spremembo nemogočih in vse bolj negotovih razmer po njenem ljudje ne potrebujejo nove vere ali nove ideologije, ampak nove (duhovne in fizične, op.p.) prostore, v katerih se lahko samorealizirajo, gradijo nove odnose na temeljih sodelovanja in kreativnosti (Gregorčič 2011, 93). Te prostore, ideje, vizije pa moramo artikulirati in kritično ocenjevati na temelju razuma in izkušenj (Chomsky 2004, 238).

Rešitev je ponovna organizacija družbe in uničenje struktur, ki uničujejo družbo: »Če torej neoliberalizem uspeva s čarobno formulo dezorganiziranja skupnosti, potem *upor* proti neoliberalizmu zahteva ponovno organizacijo skupnosti«

³ Nemara še posebej v mariborskem okolju, kjer se takšno izrazoslovje pogosto pojavlja.

(Gregorčič 2011, 96). Njeno videnje podpira tudi ideja *kontra-moči*,⁴ kot jo je opredelil avtor Tim Gee. Ker v našem vokabularju nimamo besede za moč-odspodaj, Gee predlaga uporabo zveze *kontra-moč*. »Moč pomeni, da lahko peščica nadzira mnoge; kontra-moč je, ko se mnogi uprejo nadzoru peščice« (Gee 2011, 18). Koncept *kontra-moči* lahko pravzaprav enačimo s *potencio*. Ta se po mnenju Gregorčičeve množi, sešteva, resonira, povezuje. Pomemben vidik *potencie* je tudi ta, da med snovanjem nove politike, ekonomije, socialnih zavezništev in kulturne vzajemnosti nenehno dela napake, vendar jih nato popravlja in izpopolnjuje. S tem pa vzpostavlja nove oblike samoorganiziranosti, samodoloča razvoj skupnosti in mobilizira (Gregorčič 2011, 287). Chomsky pravi, da ne more biti nobeno gibanje za spremembe uspešno, če ne temelji na produktivnih in ustvarjalnih ljudeh (Chomsky 2004, 327). Takšnemu videnju pritrjuje tudi David Graeber, ki trdi, da se ves čas samoorganiziramo in si vzajemno pomagamo. Graeber tudi trdi, da revolucionarne skupnosti vedno vsebujejo tiho zavezništvo med najmanj odtujenimi in najbolj zatiranimi (Graeber 2013, 63–64).

3.2 Politični pluralizem in vpliv posameznika

Seveda pa samoorganizacija in samoupravljanje nista specifični le za tuje družbe. Pred petdesetimi leti se je v našem kulturnem prostoru dogajal eksperiment v obliki samoupravnega socializma. Navkljub dejstvu, da gre v primeru Edvarda Kardelja za danes zastarelo videnje samouprave in samoorganizacije, ne moremo mimo njegovega pionirskega prispevka. Vendar pa moramo za potrebe te naloge nekoliko spremeniti pogled na njegova dela, brati med vrsticami. V grobem lahko zapišemo, da je bil osnovni cilj samoupravljanja po Kardelju vzpostavitev družbeno-ekonomskega načrta, doseženega preko soglasja vseh deležnikov (Kardelj 1979, 23). Centralni del tega plana je ravno odločanje samo, ki po avtorju ne sme biti v rokah tehokratov, ampak ljudi. Kot pozitivne lastnosti takšnega odločanja med drugim vidi ekonomsko enakopravnost in skladen razvoj, družbeno enakopravnost, omogočen dostop do različnih dobrin (od ekonomskih do kulturnih), izpopolnjevanje in rast družbenih odnosov ter večjo ustvarjalnost (Kardelj 1979,

⁴ Izvirno counterpower, op.p.

24–25). Čeprav Kardelj večinoma govori o organizacijah združenega dela, se dotakne tudi samoupravljanja v lokalnih skupnostih in občinah, kar je za to nalogo posebnega pomena. Trdi, da mora plan krajevne skupnosti izraziti skupne interese in cilje vseh udeleženi skupin, hkrati pa določiti njihove naloge in odgovornosti (Kardelj 1979, 76). Podobno trdi za občine, vendar opozarja na posebno problematiko: občine ne smejo posegati v podjetja, razen, kadar jim to omogoča zakon, hkrati pa morajo posebej skrbeti za manjše, ranljive organizacije. Po drugi strani pa mora občina ohraniti nadzor nad skupnim dobrim, saj bo sicer deležna negativne reakcije ljudi (Kardelj 1979, 78–79).

Predvsem pa se moramo pri branju tega avtorja osredotočiti na njegovo analizo, saj je le-ta manj zaznamovana z dialektičnim marksizmom kot njegova dognanja. Na pomanjkljivosti parlamentarne demokracije je Kardelj tako opozoril že v sedemdesetih, danes pa lahko preverjamo resničnost njegovih domnev v prvi osebi. Povedal je, da je ne glede na inherentno demokratičnost nekega sistema v njem svobodna samo abstraktna in splošna politična misel, konkretni razredni ter življenjski in delovni interesi delavcev pa so bolj ali manj brezpravni. Ker imajo pri odločanju v parlamentu pravico odločanja samo politični vrhovi, lahko državljan na to politiko in odločanje v parlamentu vpliva le s svojim glasom, kot skupina pritiska ali prek raznih organizacij (Kardelj 1977, 30). V primeru Maribora in države se je njegova opazka skozi optiko vstaj izkazala za skoraj preroško. Prav tako se ni motil pri analizi svobodnega državljanja v družbi, ki jo živimo danes. Po Kardelju lahko državljan svojo pravico do odločanja prepusti le lastnikom kapitala in tehnokraciji, politikom pa na področju parlamentarne oblasti. To njegovo vlogo v družbi omeji na zelo ozek krog pravic. Če želi državljan v družbi uveljaviti svoj vpliv, se mora »lotiti štrajkov, demonstracij in drugih zunajparlamentarnih in revolucionarnih akcij« (Kardelj 1977, 45). Podobno trdne temelje imajo na podlagi dosedanjih izkušenj tudi njegove osnovne predpostavke o samoupravni družbi: »[samoupravna družba ...] se gradi na *pluralizmu interesov samoupravnih subjektov*, ne pa na *pluralizmu oziroma konkurenci strankarskega političnega monopola*« (Kardelj 1977, 30). Podobno pove o ideologiji političnega pluralizma meščanske družbe. Ta temelji na istovetenju interesov vladajočega razreda in aparata njegovega političnega monopola s splošnimi družbenimi interesi [...]. Obratno pa samoupravna demokracija splošne družbene interese istoveti z

interesi državljana kot nosilca konkretnega kompleksa osebnih in družbenih interesov (Kardelj 1977, 85). Nedvomno pa med aktivisti IMZ najbolj odzvanja njegov znameniti citat: »Sreče človeku ne more dati niti država, niti sistem, niti politična partija. Srečo si lahko človek ustvari samo sam« (Kardelj 1977, 9).

Zgoraj zapisano kaže na osnovni antagonizem med posameznikom in oblastjo. Kardelj je sicer rešitev videl v avantgardni vlogi Komunistične partije Jugoslavije, če njegova dognanja nekoliko posplošimo, ne glede na to pa je pravilno ocenil, da vladajoči razred svoje cilje prikazuje kot splošne družbene cilje. Oblastniki zato potrebujejo politične stranke, ki pozornost državljana preusmerjajo od njemu pomembnih ciljev. Toda te politike so zelo daleč od interesov državljana, ki je in ostane samo volivec, z zelo malo možnostmi, da bi neposredno vplival na njihovo uresničevanje (Kardelj 1977, 41–42). Svojo analizo sklene v enem stavku: »Politični pluralizem priznava svobodo samo določenim interesom v družbi, druge pa tlači in duši« (Kardelj 1977, 47).

3.3 Antagonizem posameznik – oblast

Glede na zapisano lahko torej zapišemo, da v družbi obstaja velik razkorak med pričakovanji oblasti in pričakovanji posameznikov. Zanimiv pogled na to vprašanje nam ponudi Paul Wolff, ki trdi, da je v kateri koli družbi oblast nujno v konfliktu z avtonomnim posameznikom, saj mu krati osnovno svobodo, ker se mora posameznik podrediti zakonom. Osnovno izhodišče za ta razmislek izhaja iz pojmovanja politike. Ta je po Wolffu raba državne moči ali poskus, da se na to rabo vpliva (Wolff 2001, 27). Oblast je pravica ukazovati in pravica, da se tem ukazom drugi podredijo. Ob tem pa Wolff potegne jasen razloček od sile, ki je po njegovem sposobnost, da se nekoga prisili v podrejanje, z njeno uporabo ali z grožnjo njene uporabe (Wolff 2001, 28). Isti avtor meni, da je vsak človek, ki ima svobodno voljo in razum, obvezan prevzemati odgovornost za svoja dejanja (Wolff 2001, 35). Razkorak med oblastjo in posameznikom pripelje do konflikta. Ključna lastnost države je oblast, pravica, da vlada. Primarna obveza človeka je avtonomija, zavračanje, da mu vladajo. Vse dokler človek izpolnjuje svojo obvezo, da sam sprejema svoje odločitve, se bo upiral državi, ki hoče imeti oblast nad njim (Wolff 2001, 39). Wolff iz nastale zagate vidi tudi izhod. Trdi, da je edina možna družba, ki razreši ta konflikt, anarhija, ki temelji na konsenzualni direktni

demokraciji. V njej lahko vsak pripadnik družbe svobodno odloča o vsakem zakonu, ki je na glasovanju. Tako je soočen le z zakoni, ki jih je kot državljan odobril. Pri pravilu konsenzualnosti pa je pomembno, da že en sam negativni glas, ko je govora o pomembnih zadevah, zaustavi družbeno delovanje (Wolff 2001, 42–43). Kot bomo v nadaljevanju videli, je družbena ureditev, kot si jo predstavlja IMZ, zelo blizu Wolffovi konsenzualni demokraciji.

4 OZADJE

V uvodnem delu bodo opredeljene določene specifike Maribora, njegove identitete in kulturnih značilnosti, ki bodo pomagale pri razumevanju razvoja dogodkov, ki so kulminirali v vstajah v letih 2012 in 2013. Prav tako bo takšen vpogled pomagal razumeti, zakaj v Mariboru samoorganizacija danes predstavlja resno in možno alternativo.

4.1.1 Kratka zgodovina upora v Mariboru od 19. do 21. stoletja

S prihodom železnice v Maribor se je mesto začelo naglo industrijsko razvijati. Ena prvih opisanih organiziranih stavk v Mariboru je izbruhnila 28. aprila 1870, ko so stavkali krojaški pomočniki in zahtevali boljše delovne pogoje ter zvišanje mezd (Ferenc in drugi 1980, 12). Razvito je bilo anarhistično gibanje, v letu 1871 je Maribor denimo obiskal Johann Most, eden vodilnih avstrijskih anarhističnih mislecev (Ferenc in drugi 1980, 14), v letu 1885 pa je v Mariboru začel izhajati tudi anarhistični list 'Arbeit' (Ferenc in drugi 1980, 20). Industrijski razvoj mesta se je še povečal po priključitvi Maribora k Jugoslaviji. Takrat so primat v delavskem gibanju prevzeli komunisti. V noči iz 16. na 17. april 1932 je na primer skupina oficirjev in podoficirjev v mariborski garniziji hotela dvigniti vstajo in vzpostaviti revolucionarno, komunistično oblast (Ferenc in drugi 1980, 112). Lokalna identiteta mesta je porasla v času po prvi svetovni vojni, ko je general Rudolf Maister mesto priključil Jugoslaviji in zatrl večinsko nemško populacijo. Ta dogodek se je v zgodovino zapisal kot Mariborska krvava nedelja, ko je 27. 1. 1919 dvajset Maistrovih vojakov, postrojenih pred vrati mestne hiše, odprlo ogenj na približno 10.000 nemških civilistov. V pokolu je bilo ubitih 13, ranjenih pa okoli

60 ljudi (Ude 1961, 139–142).⁵ Američani so odločili, da Maribor ostane pod Kraljevino SHS, saj je bilo okoliško prebivalstvo pretežno slovensko. Zaradi razvite avtomobilske in tekstilne industrije je bilo mesto med drugo svetovno vojno tarča zavezniškega bombardiranja, bombardirano je bilo 29-krat in velik del mesta je bil porušen (Tošič 2014). Po vojni, v času planskega gospodarstva, se je mesto močno razvilo. Maribor je v približno 150 letih skokovite industrijske in populacijske rasti razvil močno delavsko identiteto.

Ekonomska kriza, v kateri se je pred razpadom znašla Jugoslavija, je pomenila tudi začetek konca Maribora kot industrijske metropole. Tovarna avtomobilov Maribor (TAM) je nekoč zaposlovala več kot 8.000 ljudi, večina od njih je po osamosvojitvi izgubila službo. TAM je šel v stečaj leta 1996. Podobno je bilo v Mariborski tovarni tekstila, v Livarni Maribor in ostalih velikih podjetjih. Danes je Maribor deindustrializirano mesto, brez perspektive za svoje prebivalce. Izgubili smo tudi identiteto delavskega mesta. Veliko mladih Mariborčanov odide v Ljubljano ali tujino, predvsem v Avstrijo, mesto pa v veliki meri živetari na račun Gradca, kamor je migrirala kvalificirana delovna sila. Posebna žrtev deindustrializacije v Mariboru so bili Romi. Ti so prišli v mesto v šestdesetih letih 20. stoletja, kot delavci v velikih podjetjih. Po propadu teh podjetij so malone vsi izgubili službe in se danes soočajo z 92 % brezposelnostjo, pri nekaterih družinah brezposelnost sega že v tretjo generacijo (Radio MARŠ 2014). Romi so tudi primarne tarče rasizma v mestu – kot v tolikih drugih propadlih mestih so se delavci od 'rdečkarskih' idej o enakosti in bratstvu obrnili k precej bolj diskriminatornim, protofašističnim. Stopnja zaupanja v politiko in menedžment v vsej državi je na rekordno nizki stopnji, ne zaupa jim več kot 90 % Slovencev, največji ugled pa uživajo gasilci in reševalci (Slovenska tiskovna agencija 2016). V Mariboru je kvečjemu še huje. Samo v letu 2011 so šla v stečaj podjetja Konstruktor, MTB in Cestno podjetje Maribor. Že pred tem je propadlo več velikih podjetij, kot so TAM, Metalna ali TTM (Pohleven 2013, 51). Tako zaradi izjemne stopnje nezadovoljstva in nezaupanja, kot tudi zaradi blatantne korupcije, smo ljudje svoj bes leta 2012 izrazili na ulici.

⁵ Pričevanja si nekoliko nasprotujejo, slovenski viri pišejo o 11 mrtvih, protestniki pa naj bi pred tem s pištolo streljali na vojake. Nemški viri trdijo, da je šlo za miren protest.

4.2 Vstaje in nastanek IMZ

Povod za vstaje je znan – tedanji župan Franc Kangler je z netransparentnim javno-zasebnim partnerstvom s podjetjem Iskra Sistemi v mestu postavil 42 radarjev za merjenje hitrosti v prometu. Ker je bila pogodba napisana tako, da je 92 % izdane kazni šlo podjetju (Pohleven 2013, 52), preostanek pa občini, je bila meja za izdajo kazni izjemno nizka, prekoračitev je radar zaznal že pri sicer statistično zanemarljivi razliki. Mestna občina Maribor je tako v oktobru izdala 27.409, v novembru pa okoli 7.000 položnic s kaznimi, kar je razjarilo že tako obubožane ljudi. Nezadovoljstvo je podžgala tudi visoka cena investicije, ki se je od načrtovane povečala za šestkrat, na 30 milijonov evrov (Klipšteter 2012).

Nato se je na pobudo Facebook strani Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora (FKNO) ter zaradi nedavnih izkušenj z gibanjem Occupy, zgodila prva vstaja. Za skupino FKNO je bilo že bolj kot ne od začetka jasno, da igrajo neko svojo politično igro (Trček 2013, 64). Vendar pa ta problem za pričujoče delo ni bistven in se vanj ne bom spuščal. Kangler je, da bi se rešil iz obkoljenega Rotovža, po pričevanjih očitvidcev na pomoč poklical posameznike, ki so začeli izgred s policijo. To je slednjim dalo povod, da so razbili demonstracije in rešili Kanglerja. Nina Pohleven piše: »Udeleženci vstaje so takrat (lokalnim) političnim elitam naznanili, da so oni Maribor in da ne bodo več pasivno opazovali, kako njih in njihovo mesto uničujejo zasebni interesi manjšine, korupcija in klientelizem, nepogrešljive sestavine neoliberalistične ideologije, ki prežema pore današnje družbe« (Pohleven 2013). Ta incident in tudi ravnanje policije, sta ljudi spodbudili k še bolj množični udeležbi na drugi vstaji. Cilka Šušteršič, aktivna udeleženka zborov SČKS, se dogodkov spominja tako: »Septembra 2012 sem dokončno spoznala, da izgubljam kompas in če ne bomo obrnili v drugo smer, že moji otroci, kaj šele vnuki, ne bodo imeli nikakršne prihodnosti. Takrat sem se odločila, da bom naredila, kar lahko, da do teh sprememb pride« (C. Šušteršič 2015). Namesto približno 1.000 ljudi, kolikor jih je bilo na prvi, se je druge vstaje udeležilo 10.000 ljudi. Strah pred nasiljem demonstrantov je sprožil brutalno posredovanje policije. Prvič v zgodovini samostojne Slovenije so nad nas spustili solzivec, nas zastraševali s helikopterji, psi in konjenico. Ljudje pa na upor nismo bili dovolj pripravljeni, saj izkušenj s takšnim nasiljem doslej nismo imeli (Trček 2013, 65). Policija je pretepeala mirne protestnike, napadala starce in najstnike.

Dihali smo solzivec in se umikali jurišu policijske konjenice na ozkih mestnih ulicah. Ljudje so bili tako nad ravnanjem policije, kot tudi nad ošabnostjo Kanglerja, zgroženi. Tretje vstaje so se udeležili v še večjem številu, med 20 in 30 tisoč ljudi. Tretjo vstajo je zaznamovalo nasilje na obeh straneh. Demonstranti so na policijsko nasilje odgovorili z granitnimi kockami, kar je nasilje policije še stopnjevalo. Na tretji vstaji so pridržali 119 demonstrantov, znova jih je bilo veliko nedolžnih, procesi proti nekaterim se v času pisanja še vlečejo. Takšno stanje je postalo nevzdržno.

Že po drugi vstaji se je v Centru avtonomne in alternativne produkcije (CAAP) zgodila obširna okrogla miza, kjer so udeleženci poskušali artikulirati zahteve vstajnikov in poiskati smeri razvoja Maribora. Čeprav je potekala v običajnem, panelnem formatu s štirimi gosti, se je na podlagi podanih izhodišč razvila zanimiva splošna debata, katere končni rezultat je bila formacija dveh skupin, kreativne in strateške. Matic Primc, ki je v IMZ aktiven od vsega začetka, se dogodka spominja tako:

Vse se je začelo po t. i. drugi vstaji. Nekega dne je prišel po elektronski pošti poziv, naj se vsi, ki želijo nekaj v Mariboru spremeniti na bolje, zberejo v Centru avtonomne in alternativne produkcije ob določenem času. Na sestanku se je zbrala množica, morda nekaj preko sto ljudi. Hitro se je vnel prepir med tistimi, ki so menili, da je treba ustanoviti novo stranko, in tistimi, ki v strankarski politiki niso videli nobene pozitivne perspektive. [...] Skozi prihodnje sestanke sta se obe skupini izkristalizirali v t. i. kreativno skupino in t. i. strateško skupino. Kreativna se je ukvarjala s protesti, medtem ko je strateška preučevala strukture in načine upravljanja z mestom in poskušala ponujati boljše rešitve (Primc 2015).

V prihodnjih tednih se je kreativna skupina izkazala za mnogo bolje organizirano in angažirano ter je aktivne člane strateške skupine absorbirala. Tako je nastala Inicijativa mestni zbor.

Osnovni cilji IMZ so že od začetka vzpostavitev alternativnega odločevalskega telesa v mestu, ponovna izgradnja skupnosti, ki je zaradi dogodkov iz polpretekle zgodovine razkrojena ter preprečevanje pojava tako imenovanih 'lokalnih šerifov'. »Cilj IMZ je ustvariti ali spodbuditi nastanek takšne civilne družbe, z željo, da se

bo bolj uspešno postavljala po robu raznim oblastniškim samodržcem« (Primo 2015). Primarni kratkoročni cilj IMZ je postal vzpostavitev zborov samoorganiziranih četrtih in krajevnih skupnosti v vseh mestnih četrtih in krajevnih skupnostih Maribora, na katerih bi lahko angažirani prebivalci sami izpostavili težave v skupnosti in mestu ter jih nato samoiniciativno tudi reševali. Navkljub grobem napadu neoliberalne ideologije na mesto in meščane ima namreč današnja politična ureditev ključno 'napako': za razliko od 'zasebnih tiranij' imamo ljudje v naši družbi vsaj omejen vpliv na oblast in njene inštitucije (Chomsky 2004, 241).⁶

4.3 Osnovni principi delovanja IMZ in zbori SČKS

IMZ se je ob svojem nastanku samoopredelil kot nehierarhična, nestrankarska, neformalna skupina, namenjena aktivnemu političnemu udejstvovanju na lokalni ravni. Naši osnovni cilji so gradnja nestrankarske politike, civilni nadzor in združevanje ljudi, skozi to pa sprememba političnega sistema. Ta naj bi ljudi združeval in aktivno vključeval v odločanje o skupnem, namesto da odločanje prepušča izkoriščevalskim šerifom (Iniciativa mestni zbor 2014, 4–5).

Ker smo – kot vsaka združba – idejno zelo raznoliki, je vsakdo prispeval iz svojega lastnega fonda izkušenj in znanj, naslavljali pa smo družbeno-ekonomska vprašanja, ki so se zdela pomembna nam in našim bližnjim. Vendar smo kmalu ugotovili, da se ne moremo postaviti za eno samo idejo. Spoznali smo tudi, da Mariborčanke in Mariborčani ne potrebujejo še ene skupine, ki se pretvarja, da pozna njihove potrebe bolje kot oni sami. Ocenili smo, da je tisto, kar resnično potrebujejo, prostor, kjer lahko izrazijo lastne ideje in probleme ter organizacijske zmožnosti, da te težave s skupnimi močmi odpravljajo, ideje in želje pa uresničujejo. Tako smo nehali biti skupina, ki govori in postali skupina, ki posluša. Na takšen način nam je uspelo doseči na stotine ljudi.

Pri svojem delovanju smo zavezani nekaterim enostavnim, a ključnim principom. Ker menimo, da je demokracija za neko družbo izjemnega pomena, si je želimo še več. Menimo, da so volitve v veliki meri prazen ritual, saj izvoljeni predstavniki ne zastopajo naših interesov, ampak svoje lastne. Zato poudarjamo pomen

⁶ Chomsky korporacije imenuje zasebne tiranije, op.p.

aktivnih prebivalcev mesta z visoko stopnjo zavedanja o skupnem in o upravljanju z njim. Vse odločitve sprejemamo s konsenzom. Ker verjamemo v enakopravnost in smo prepričani, da lahko vsak posameznik s svojim znanjem in izkušnjami koristi skupini, menimo, da je kakršna koli hierarhična organizacija škodljiva. Ne pristajamo na hierarhične odnose, ampak raje gradimo mrežo enakopravnih ljudi. Zadnji od ključnih principov, ki ga zagovarjamo, je direktna akcija. Te vrednote uspešno prenašamo tudi na zборе SČKS, na katerih nastopamo kot moderatorji.

Prvi zbor kakšne samoorganizirane četrtne skupnosti se je zgodil v marcu 2013 v Novi vasi. Udeležba je bila nad našimi pričakovanji, prišlo je blizu 100 ljudi. Čeprav je šlo šele za prvi zbor, se je na njem zvrstilo veliko predlogov za nadaljnjo obravnavo, ljudje so aktivno sodelovali. Po tem so se novi zbori kmalu vzpostavili v drugih mestnih četrtih – na Studencih, v Magdaleni, v Centru, v MČ Ivan Cankar in v Radvanju, nekoliko kasneje, ko smo bili aktivisti pripravljani na novo širitev, pa še v Koroških vratih, na Pobrežju in na Taboru. Leta 2015 so se začeli zbori tudi v dveh krajevnih skupnostih, v Pekrah in Kamnici. Danes IMZ pripravlja zборе samoorganiziranih skupnosti v enajstih od sedemnajstih mestnih četrti ali krajevnih skupnosti Maribora.⁷

4.4 Terensko delo in vključitev avtorja v IMZ

V IMZ se nisem toliko vključil, kot sem ga sooblikoval. Preko drugih politično aktivnih skupin sem aktivno sodeloval na mariborskih vstajah. Ko se je pojavila pobuda, da se aktivisti srečamo in začnemo skupaj spreminjati podobo mesta, sem se temu posvetu pridružil. Posvetu je sledila organizacija, ustvarili smo strateško in kreativno skupino. Prva je javnosti posredovala delujoče prakse in inovativne rešitve za najrazličnejše probleme mesta, od zaposlitve in šolstva, do okoljskih vprašanj in prometa. Navkljub nekaterim rezultatom pa so člani te skupine raje govorili kot delali.⁸ Skupina je s časom zamrla oziroma jo je absorbirala IMZ. Druga skupina, pri kateri sem sodeloval tudi sam, je bila mnogo bolj živa. Naloga kreativne skupine je bila direktna podpora protestom in

⁷ Na prvi pogled gre za kontradikcijo, zato velja navidezni paradoks razčistiti: zbori so organizirani, pripravlja jih IMZ; skupnosti prebivalcev pa se samoorganizirajo in se srečujejo na pripravljenih zborih.

⁸ Z nekaj redkimi, a pomembnimi izjemami.

ustvarjanje kratkoročnih akcij, ki bi pripeljale do dolgoročnih učinkov. Kreativna skupina se je odločila, da bo poskusila vzpostaviti zборе krajanov. Z njimi smo nameravali odpreti prostor političnega diskurza in izvedeti, kaj prebivalce Maribora resnično moti. S tem se je rodila IMZ, s koncem protestov pa se je fokus delovanja kreativne skupine povsem prevesil na organizacijo zborov in nekaterih podpornih aktivnosti.

Te naloge sem se lotil tudi zato, da bi svojo izkušnjo z IMZ delil z drugimi. Zato je bilo terensko delo opravljeno tako rekoč spontano, v maniri *soraziskovanja*. Svoje védenje pa sem kasneje še dopolnil skozi pogovore z drugimi akterji. Samo terensko delo je zajemalo vse naloge, ki jih opravljamo aktivisti IMZ. Usposobil sem se za moderatorja in vodil pogovore krajanov na zborih SČKS. Soustvarjal sem javna pisma in predloge. Delo IMZ sem kot gost predstavljal medijem, odločevalcem in podobno mislečim po državi in v tujini. Ko sem raznašal plakate in letake, ki so vabili na zборе, sem prehodil praktično ves Maribor. Kregal sem se z županom, s kandidati za mestni svet in državni zbor, pa tudi z drugimi aktivisti. Na radiu MARŠ sem soustvarjal kontaktno oddajo Uглаšene četrti in sodeloval pri Poliziki. Soorganiziral sem proteste, vršil pritisk na male in velike šerife. Skratka, mirne vesti lahko zapišem, da delovanje IMZ, v dobrem in slabem, poznam do obisti, saj sem ga soustvarjal.

5 EMPIRIČNI DEL

Zbore smo začeli organizirati, ker prebivalci mesta nimajo nobenega zaupanja v strankarsko politiko, prepredeno s korupcijo in klientelizmom. Že v svoji začetni analizi, ob nastanku IMZ, smo spoznali, da mesto potrebuje alternativo na področju odločanja in upravljanja. Tako smo se odločili vzpostaviti paralelno odločevalsko telo, ki bi temeljilo na legitimnosti konsenzualnega odločanja meščanov in meščank. Primc pojasni: »Načrt kako priti do tega vzporednega telesa je bil, da se v vseh mestnih četrtih in krajevni skupnosti vzpostavijo Samoorganizirane četrtne skupščine, bazirane na redno sklicevanih zborih prebivalcev, ki bi delegirale svoje delegate v Mestni zbor« (Primc 2015). Ljudski

zbori pa so po ocenah IMZ prav takšna alternativa, ki v mesto ne prinašajo le resnične demokracije in preganjanja korupcije,⁹ marveč ljudi tudi polnomočijo.

5.1 Proces samoorganizacije

Cilj delovanja IMZ je vzpostavitev legitimne alternative vladajočim političnim strukturam, preko katere bi prebivalci Maribora lahko izrazili svoje želje in potrebe, ter jih s skupnimi moči tudi uresničili. Tako bi po našem mnenju prišli do bolj egalitarne, bolj demokratične družbe, s skladnim ekonomskim, kulturnim in družbenim razvojem. Aktivisti IMZ smo se zelo kmalu odločili, da ne podpiramo strankarske politike, ki je v veliki meri vzrok godlje, v kateri se je Maribor znašel. Primc pove svoje razloge, zaradi katerih nasprotuje ustanovitvi stranke: »Morda nekakšen krovni razlog je ta, da stranka že sama po sebi implicira hierarhično strukturo (po zakonu jo mora imeti), ki ji ostro nasprotujem in se mi zdi nesmiselna. Poleg tega pa je stranka podvržena nekaterim nujnim družbenim dinamikom, ki vsiljujejo nekatere vzorce delovanja« (Primc 2015).

Te vzorce Primc opredeli kot željo po oblasti, delovanje znotraj obstoječih razmerij moči in okvirjev, ki omejujejo delovanje (Primc 2015). IMZ nasprotovanje oblasti in oblastniškim strukturam pojasni tudi v knjižici: »Z izvajanjem pritiska na vladajoče strukture in uveljavljanjem neposredne demokracije si bomo izborili pravico do soodločanja in soupravljanja na krajevni, občinski in državni ravni« (Iniciativa mestni zbor 2014). Ker gre na zborih SČKS za povsem prostovoljno udejstvovanje ljudi, ki si tam sami postavljajo ne le cilje in rešitve, ampak tudi pravila komunikacije, način delovanja in tako naprej, gre v takšnem načinu organizacije za proces samoorganizacije, ki bo v nekajletni perspektivi po pričakovanju aktivistov IMZ pripeljal tudi do dejanske samouprave. Naša pričakovanja seveda niso le nekakšne fantazije, ampak temeljijo na analizah rešitev, ki so se v tujini že obnesle. V svojem bistvu smo torej pragmatiki – uporabljamo rešitve, ki delujejo. Zato bom v nadaljevanju opisal nekatere vplive, po katerih se aktivisti IMZ zgledujemo.

⁹ Korupcija temelji na stanju, da lahko en človek ali malo ljudi odloča o premoženju mnogih. Na posameznika je možno vplivati s prisilo, koristjo ali čustvi. Če je moč razpršena na veliko ljudi, takšna manipulacija s skupnim dobrim ni mogoča.

5.1.1 Izkušnje iz tujine

Navkljub temu, da IMZ deluje v lokalnem okolju in se prilagaja ter osredotoča na lokalno specifično, je navdih za svoje delovanje črpal iz mnogih uspešnih primerov družbene samoorganizacije in participacije po svetu. Vseprisotna kriza, nepotizem, klientelizem in korupcija seveda niso le slovenska specifična, podobno sliko vidimo kjer koli po svetu, skozi vso zgodovino.

Mnoge rešitve so aktivisti IMZ črpali iz dogodkov v brazilski provinci Rio Grande do Sul, oziroma njenem glavnem mestu Porto Alegre. Čeprav so principe delovanja IMZ navdihnili mnogi dogodki po svetu, denimo domača socialistična in samoupravna preteklost, boji zatiranih v Latinski Ameriki in drugod, anarhizem, gibanje 15o in tako naprej, je prav Porto Alegre postal vzor, po katerem smo se najprej ravnali aktivisti IMZ. Razlog za to je dejstvo, da gre za moderno mesto, ki ne ideološko, ne časovno ni tako oddaljeno od nas. Poleg tega je za nas izjemnega pomena dejstvo, da so v Porto Alegru spremembe dosegli z organizacijo na zborih, od spodaj navzgor (UNESCO - MOST Clearing House 2016). Po laični analizi aktivistov IMZ je bil namreč eden temeljnih vzrokov za propad socialističnega samoupravljanja ravno v hierarhični partijski organizaciji. Na koncu pa so za vpliv Porto Alegra na IMZ pomembni merljivi in dobro dokumentirani rezultati ter ponovljivost uspeha takšne organizacije v drugih mestih po svetu.

Brazilijska je skoraj kliše za latinskoameriško skorumpirano državo. V Porto Alegru so se tako konec osemdesetih let 20. stoletja soočali s podobno situacijo, kot se je leta 2012 zgodila v Mariboru. Župan in mestni svet v Porto Alegru so bili do konca pokvarjeni, ljudje pa čedalje bolj nezadovoljni (Souza 2001, 160). To je pripeljalo do množičnega protesta, po katerem je oblast prevzela delavska stranka PDT. Na oblasti se sicer ni obnesla, kar je pripeljalo do nadaljnjih protestov ter vzpostavitve ljudskih skupščin v različnih predelih Porto Alegra. Tako organizirano ljudstvo je nato od občine izsililo uvedbo participatornega proračuna (UNESCO - MOST Clearing House 2016). S tem instrumentom danes prebivalci Porto Alegra upravljajo celoten proračun mesta, praksa pa se je v 25 letih izkazala za tako uspešno, da so jo uvedli na raven vse province.

Rezultati so zavidljivi – v teh 25 letih so na primer početverili število šol, oskrbeli skoraj vsa gospodinjstva s svežo vodo in zmanjšali raven neenakosti med prebivalci na najnižjo raven v Braziliji (UNESCO - MOST Clearing House 2016). Nemara še pomembnejše je, da navkljub menjavi oblasti ljudje danes poznajo svoje pravice in dolžnosti oblastnikov. Brian Wampler v knjigi *Participatory budgeting in Brazil* navaja: »Šestnajstletne izkušnje s Participatornim proračunom v Porto Alegru bodo vladi PDT otežile izvajanje bolj 'neformalnega' odločevalskega procesa, saj imajo danes mnogi PP delegati solidno znanje s področja svojih pravnih pravic, kot tudi administrativnih, legalnih in regulatornih zahtev, ki jih mora vlada upoštevati« (Wampler 2007, 260).

Drugo pomembno gibanje, ki je močno vplivalo na metode dela v IMZ, pa je gibanje Occupy. Le-to je močno populariziralo prakse, ki so se sicer dolga leta razvijale v subverzivnih, egalitarnih, nehierarhičnih krogih. Udejanili so koncepte ljudskih skupščin oziroma plenumov, na katerih so ljudje odločali s konsenzom, za komunikacijo pa so uporabljali tehniko ročne komunikacije. Obe praksi smo z manjšimi modifikacijami prevzeli tudi moderatorji IMZ. O praksah, ki jih je populariziralo gibanje 15o in so močno resonirale tudi v nastajajočem IMZ, piše Danijela Tamše. Navaja, da skupščine potekajo v skladu s tremi pravili:¹⁰ izbira moderatorja in načina komunikacije, gradnja nestranske politike in zavračanje nestrpnosti ter demokracija direktne akcije (Tamše 2012, 36–37).

Še zadnja – in morda v praksi najpomembnejša – izkušnja, ki nas navdihuje, prihaja iz Reykjavika. S Citizens Foundation, ki je tam vzpostavila zelo priljubljeno in učinkovito obliko participatornega proračuna, IMZ tudi sodeluje. Zgodaj spomladi 2016 so nekateri aktivisti IMZ Islandijo obiskali, leto prej pa sta vodji fundacije prišla v Maribor. O njih in njihovem vplivu bo več govora v 5. poglavju.

IMZ se navdihuje tudi pri drugih družbenih gibanjih, ki jih Marta Gregorčič označuje kot *potencie*. Zgodovina samoorganiziranih in samoupravnih skupnosti obsega stoletja, danes pa prakse samoorganizacije najdemo vsepovsod. Vseeno gre največji vpliv pripisati latinskoameriškim mestom in deželam, kjer so te prakse v zadnjih desetletjih doživele izjemen razcvet in so bile dobro zabeležene

¹⁰ V kontekstu gibanja Occupy, konkretno pred ljubljansko borzo, op.p.

in raziskane. Vendarle pa ne moremo zapisati, da IMZ v svoje delovanje implementira dosežke kubanske revolucije, operacije Milagro v venezuelskih barrios ali načine organizacije iz Palo Alto. Ne sledi deklaracijam iz Lakandonske džungle. A te prakse v večji ali manjši meri resonirajo tudi z aktivisti IMZ in le-ti v njih pogosto najdejo inspiracijo ali argumentacijo za rešitve, ki jih ponujajo v lokalnem okolju. Zadnje čase so denimo oči nekaterih aktivistov uprte v Marinaleda, utopično komunistično vasico v Španiji, ter v Grenoble, kjer ljudje soupravljajo z mestom. IMZ tako v slovenski kulturni prostor ne poskuša umestiti nepreverjenih utopij, ampak poskuša na podlagi desetletij izkušenj iz tujine spodbuditi organsko rast skupnosti, organizirane na načelih solidarnosti, enakopravnosti in pravičnosti. V mestu gradimo heterotopijo, v stalnem dialogu s heterotopijami drugod po svetu.

5.2 Notranja organizacija IMZ

Razlog za uspeh IMZ je naša visoka stopnja organiziranosti. Od same ustanovitve naprej se pripadniki iniciative srečujemo redno, vsak ponedeljek ob šestih popoldne. Sestanki, ki so odprti za vse, so bili izvedeni celo ob praznikih in med počitnicami, čeprav v manjšem obsegu. Na vsakem sestanku aktivisti sedimo v krogu, skupaj določimo dnevni red, moderatorja in zapisnikarja ter upoštevamo ročne signale in skupinski dogovor. Čeprav znotraj skupine občasno pride do konflikta in se IMZ tudi sicer redno srečuje z različnimi težavami,¹¹ je koherenca skupine visoka. »Kot vsaka prostovoljska organizacija, ki ne nudi nobenih materialnih ugodnosti svojim članom, je tudi iniciativa zelo občutljiva na interno klimo v organizaciji, kajti če se ljudje v njej ne počutijo dobro, jo zapustijo, kar pa pomeni konec te organizacije« (Primc 2015). Doslej smo s pogovorom uspešno rešili vse težave, ki bi na skupino lahko delovale destruktivno. K temu pripomore visoka stopnja tolerance znotraj skupine, kot tudi smisel za humor, pogoste refleksije delovanja ter pestrost skupine. Velik razlog je tudi konsenzualno sprejemanje odločitev. »Kolikor se le da se izogibamo sprejemanju odločitev preko drugih forumov [...], kajti pomanjkanje osebne stika se je večkrat izkazalo kot pogubno za konstruktivno debato. Posledično se odločitve v

¹¹ Glej poglavje 3.5.2.

IMZ sprejemajo relativno počasi, vendar se zaradi tega zelo redko sprejmejo napačne odločitve« (Primc 2015).

Gre torej za visoko organizirano skupino, brez centralnega vodje. Iz pestrosti lastnih izkušenj in različnih vizij preko konsenza iščemo, po naši oceni, najboljše možne rešitve za mesto. IMZ lahko v ožjem smislu vidimo kot nukleus, ki z zgledom deluje na širšo družbo. Je odprt prostor, kjer se nove ideje mešajo z zgodovinskimi izkušnjami. IMZ v ožjem smislu lahko vidimo kot prototip družbe, o kakršni je pisal Wolff – družbe, ki si postavlja lastna pravila in jim zato tudi sledi. Vendar pa moramo ob tem videnju vzeti v obzir tudi avtonomijo skupine. Z zbori delujemo harmonično, smo sopotniki. Zato odločitve IMZ za zборе niso zavezujoče in obratno. To sam vidim kot možno družbo bodočnosti – množico mrežno, horizontalno povezanih avtonomnih skupin, v stalnem dialogu, ki pa skupne odločitve sprejemajo po lastni presoji.

5.3 Delovanje zborov SČKS

Vsak zbor na prvem srečanju sprejme pravila komunikacije, na vsakem od naslednjih pa jih vedno potrdijo, tako kot moderatorje in ročne signale. Pomemben razloček je, da so zbori organizirani, ne samoorganizirani – samoorganizirane so četrtne in krajevne skupnosti, ki se srečujejo na zborih, ki jih organizira IMZ. Zato ima vsak zbor avtonomijo in posledično moč kateri koli del dogovora tudi spremeniti, če za to na zboru obstaja konsenz.

Zbori se praviloma srečujejo vsakih 14 dni, saj smo aktivisti IMZ ocenili, da takšna frekvenca nudi dovolj časa za pripravo in organizacijo dela,¹² hkrati pa je dovolj pogosta, da ljudje med dvema zboroma ne zapadejo v pasivnost. To so potrdili tudi udeleženci zborov. Razdelitev na zборе glede na obstoječe mestne četrti se je obdržala, ker smo iskali neko smiselno entiteto s skupnimi potrebami in sorodno razvojno vizijo. Pri tej delitvi je že prišlo do izjeme – ker so bile meje mestnih četrti in krajevnih skupnosti zarisane glede na potrebe strankarske politike, se je mestni del četrti Ivan Cankar odločil združiti z zborom Center. Ocenili so namreč, da imajo več skupnega s to četrtjo, kot pa s pretežno ruralnimi predeli, ki tvorijo primestni del. Takšna delitev je po mnenju IMZ legitimna, saj je

¹² Tako na strani moderatorjev, kot na strani udeležencev zborov.

vsak zbor avtonomen in lahko o vsakem takšnem vprašanju odloča s konsenzom. Izkazalo se je, da je podobnih anomalij v mestu še precej, vendar pa nam praktične težave (premalo moderatorjev) onemogočajo večje drobljenje zborov.

5.3.1 Vloge moderatorjev

Na vsakem od zborov so v idealni situaciji prisotni trije moderatorji različnih starosti in spolov – vsebinski, tehnični in zapisnikar. V resnici pa se pogosto zgodi, da sta prisotna le dva moderatorja, saj je zasedenost aktivistov, ki svoje delo opravljajo prostovoljno, velika. Naloge tehničnega moderatorja pogosto prevzameta vsebinski in zapisnikar,¹³ enakopravna zastopanost spolov in starostnih skupin pa je v večini primerov prepuščena razpoložljivosti moderatorjev na določen datum. Vendarle pa je vsak od moderatorjev za uspešno delovanje zbora potreben, saj opravlja vlogo, ki prispeva tako k dvigu kvalitete diskusije, kot tudi h kontinuiteti na zborih in tehnični neoporečnosti letih.

Vsebinski moderator je na zboru najbolj izpostavljen in največ govori. Njegova najpomembnejša naloga je, da iz razprave izlušči sklep, ki ga zbor s konsenzom potrdi. Poleg tega mora vsebinski moderator na vsakem zboru predstaviti način delovanja zbora, način komunikacije, pravila komunikacije in način sprejemanja odločitev. Udeležence zborov motivira k razpravi, vendar pa je pomembno, da sam ne predlaga ne problemov ne rešitev. Skratka, vsebinski moderator mora ostati vrednostno nevtralen, v razpravo pa ne sme posegati vsebinsko (Toplak 2002, 20).

Tehnični moderator skrbi za tehnično plat izvedbe zbora. Njegova osnovna naloga je, da sklepe zbora in ideje, ki so se porodile med razpravo, zapiše na tablo. To da zboristom občutek, da so na zboru slišani in da je njihovo mnenje pomembno, hkrati pa nudi oporne točke za splošno razpravo, s katero se po navadi zbori zaključijo. Druga od osnovnih nalog je, da vsebinskemu moderatorju pomaga pri pregledu nad vrstnim redom prijavljenih govorcev. Na zborih SČKS velja pravilo, da ima prednost zborist, ki še ni govoril, kar lahko vsebinskega

¹³ Kot poskus samoorganizacije zbora je bil enkrat doslej prisoten samo vsebinski moderator, vendar se poskus ni obnesel.

moderatorja zmede. Dolžnost tehničnega moderatorja je, da vsebinskega moderatorja opozori na morebitne napake (Toplak 2002, 28–29). Poleg tega mora tehnični moderator skrbeti za primerno okolje, torej dotok svežega zraka, svetlobo in podobno, ter po potrebi preverjati razpoložanje udeležencev.

Tretji v ekipi moderatorjev je zapisnikar. Njegova vloga je dokaj samoumevna, skrbi za to, da so sklepi zbora in razprava, ki je vodila do njih, zapisani, zapisnik pa kasneje objavljen na spletu in posredovan vsem udeleženiim. Zapisnikar naj bi skrbel tudi za pripravo kratke novice o dogajanju na zboru, ki je kasneje objavljena na spletu, v glasilu IMZ, v radijski oddaji, na Facebooku in na ostalih komunikacijskih kanalih iniciative.

Kot je bilo že zapisano, si vlogo tehničnega moderatorja zaradi pomanjkanja kadrov včasih razdelita zapisnikar in vsebinski moderator. Na drugi strani je pri pripravi posebej velikih zborov zaželeno,¹⁴ da trem osnovnim moderatorjem pridejo na pomoč tudi drugi člani iniciative. Ti na eni strani z zgleodom pomagajo zboristom, da privzamejo zaželeni način obnašanja na zboru, na drugi pa zboru posredujejo informacije o delovanju iniciative in zborov. Včasih lahko nekateri aktivisti IMZ prevzamejo tudi katero od drugih moderatorskih vlog, kot so 'termometer' (moderator, izključno zadolžen za ugotavljanje zbranosti in angažiranosti udeležencev), 'vratar' (moderator, ki stoji na vhodu in zamudnikom pove, kaj se je doslej zgodilo) ali 'opazovalec' (moderator, ki je osredotočen na delo drugih moderatorjev in kasneje poda oceno njihovega dela).

Po vsakem zboru moderatorji prostor vrnejo v prvotno stanje ter opravijo refleksijo zbora. Med njo vsi trije izpostavijo dobre in slabe plati moderiranja na zboru ter oceno uspešnosti zbora. Na podlagi teh podatkov se poskušajo še bolje pripraviti na prihajajoče zборе, ugotavljajo morebitne drugačne komunikacijske taktike, poskušajo popraviti svoje napake in tako naprej. O dobrih moderatorjih Cirila Toplak zapiše: »[imeti bi morali] ... kožo debelo kot nosorog, par oči tudi na zatilju, srce matere Tereze, Salomonovo modrost in Einsteinovo inteligenco pa še nadnaravno možnost zaznavanja« (Toplak 2002, 21). K temu idealu v IMZ tudi stremimo.

¹⁴ Ponavadi so to na novo ustanovljeni zbori, ali pa zbori s posebej izpostavljen perečo problematiko v četrti. Na takšnih zborih se ponavadi zbere več kot 50 ljudi, dosedanji rekord pa se giblje okoli 85.

Osnovna ideja takšnega načina organizacije zborov je pravzaprav sprememba načina razmišljanja v družbi. Tako v družinskem okolju, kot tudi v šolah in na delovnih mestih smo v veliki meri podvrženi hierarhični organizaciji z jasno vidnimi avtoritetami. Naučeni smo jih poslušati in jim slediti. Takšno razmišljanje pogosto vodi v pasivnost posameznikov,¹⁵ hkrati pa daje veliko, koncentrirano moč v roke posameznih odločevalcev. V veliki večini so to ljudje, ki so prepričani, da jim ritual volitev podeljuje *carte blanche* za njihovo delovanje v naslednjih štirih letih. Posebej v Mariboru je razkorak med interesi občanov in občine tako velik, da ljudje svojih političnih predstavnikov ne le ne jemljejo resno, ampak jih v največji meri vidijo kot parazite. Te pa običajno, paradoksalno, vendarle ubogajo, čeprav se nato v kakšnem bifeju čeznje pridušajo.

Način, na katerega so organizirani tako IMZ, kot zbori SČKS, aktivno nasprotuje pasivnemu sprejemanju avtoritete. S svojo distanco se moderatorji trudimo moč na zboru razpršiti, namesto da bi se koncentrirala v eni osebi. Molčimo, da bi dali glas drugim. Čeprav gre po več kot treh letih delovanja za rutinsko prakso, se je moderatorji še vedno držijo, njene kršitve pa lahko vodijo v notranje spore v iniciativi. Sami moderatorji so na zborih večkrat izjavili, da: »Nismo zlate ribice. Če želite kaj spremeniti, boste na tem morali delati vi sami. Mi smo tukaj le zato, da pomagamo pri komunikaciji« (Govedić 2015). Dosledno upoštevanje vloge moderatorjev namreč polnomoči ljudi, udeležence zborov, da lahko nastopajo aktivno in kritično, hkrati pa v soglasju s soudeleženci iščejo skupne rešitve. Dosledno upoštevanje vlog moderatorjev je pripeljalo do močno povezanih, angažiranih skupnosti, ki se zanašajo nase. In obratno – v nekaterih primerih, ko so moderatorji nastopili kot 'rešitelji' ali pa so udeležencem 'svetovali' kako ali celo česa naj se lotijo, so bili rezultati nasprotni.¹⁶ Te metode so nekatere zборе pripeljale skoraj do kolapsa, na njih pa ljudje še danes ne razumejo svojih vlog ali naših namenov. Novi moderatorji so na takšnih zborih morali vložiti veliko energije, da so jih utirili nazaj. IMZ ni opustil še nobenega zbora, vendar pa so bili

¹⁵ Bodisi, prosto po Godotu, v smislu: »Nič ne moremo spremeniti, nič se ne da«, bodisi v smislu: »Kaj se bom jaz ukvarjal s tem, naj se drugi.«

¹⁶ Nekateri takšni moderatorji so IMZ tačas že zapustili, saj skupina ni podprla njihovih metod. Drugi so preko izobraževanja in povratnih informacij skupine ugotovili svojo zмотo in jo začeli popravljati.

nekateri tako slabo obiskani in ljudje tako pasivni, da se ne dobivajo več na 14 dni, ampak mesečno.

5.3.2 Skupinski dogovor, ročni signali in organizacijske metode

Ne pretiravam, če zapišem, da je temeljni kamen vsakega zbora skupinski dogovor. To je list papirja, na katerem so zapisana pravila komuniciranja, ki so jih krajanji na prvem zboru sprejeli (Toplak 2002, 48). Običajno je sestavljen iz desetih pravil, udeleženci zborov pa ga imajo kadar koli možnost dopolnjevati ali spreminjati, če tako odločijo s konsenzom. Pravila komunikacije ponavadi na prvem zboru sugeriramo moderatorji, zbor pa o njih premisli in potrdi tista, ki se jim zdijo smiselna. Zaradi tega je varianca med pravili na zborih majhna. Vzorčni primer skupinskega dogovora najdemo tudi v knjižici IMZ (Iniciativa mestni zbor 2014):

1. Govori samo eden.
2. K besedi se prijavimo z dvigom rok.
3. Moderator da besedo.
4. Smo kratki in jedrnat.
5. Prednost ima tisti, ki še ni govoril.
6. Ne diskriminiramo.
7. Nastopamo zgolj kot prebivalke in prebivalci mesta.
8. Ni monologov, ni dialogov, marveč je diskusija vseh.
9. Držimo se točk dnevnega reda.

Pogosto je dopisana še točka ki pravi, da smo za potek zbora odgovorni vsi.

Zanimivo je opazovati komunikacijo med rednimi udeleženci zborov v neformalnem okolju – tudi tam ne govorijo več drug prek drugega, ampak se poslušajo, nekateri pa celo uporabljajo neverbalno komunikacijo, ki jo zbori uporabljajo. Tako se nekatera smiselna pravila prenašajo v vsakdanjik, kar bi lahko na dolgi rok pripomoglo k reintegraciji skupnosti in povečanju demokracije v družbi.

Nasprotno velja za zборе, ki pravil niso ponotranjili. Takšni zbori imajo nizko udeležbo in počasi umirajo. Med moderatorji so se pojavile tendence, da takšnih zborov ne bi izvajali več, saj moderatorje in udeležence izčrpavajo, ne pa polnomočijo. Aktivisti so se vendarle s konsenzom odločili, da nadaljujejo z vsemi

obstoječimi zbori in te, ki delujejo slabše, poskusijo z različnimi metodami ponovno oživiti.¹⁷

Za lažjo komunikacijo na zboru udeleženci in moderatorji uporabljamo ročne signale. Ti so povzeti po ljudskih skupščinah vzpostavljenih po svetu. Najbolj vidni so ti signali postali na skupščinah gibanja Occupy, po katerem smo jih večino prevzeli. Aktivisti IMZ smo nekatere znake zavestno izpustili (recimo veto, replika in nestrinjanje), vendar je dodatne znake vedno moč uvesti, če se tako odloči zbor.

Slika 5.1: Ročni signali, kot jih uporablja IMZ

Vir: Iniciativa mestni zbor (2012–2016).

Pomembno je, da se tako pravila komunikacije, kot ročni signali na začetku vsakega zbora potrdijo s konsenzom. Strinjanje zbor izrazi z ročnim signalom za tihi aplavz, torej mahanjem z obema dlanema. Ta praksa ozavešča ljudi, da je

¹⁷ Izpostavil bi dve praksi, ki sta se doslej izkazali za uspešni. Prva je udeležba aktivistov IMZ iz lokalnega okolja kot udeležencev takšnega zbora. Aktivisti smo že ponotranjili način komunikacije, ki je za uspešen zbor potreben ter ga lahko z zgledom forsiramo. Poleg tega je tudi za nas lokalni zbor način, da izrazimo nekatera mnenja, ki jih sicer kot moderatorji ne moremo. Druga praksa, ki se je izkazala za uspešno pa je, da udeleženci zbora izpostavijo kakšno problematiko, ki je skupna širšemu okolju (denimo v zvezi z energetiko ali komunalo) ter pripravijo zbor, posvečen izključno tej temi.

zbor v njihovih rokah in da lahko na celoten potek zbora vplivajo. Posredno te prakse zborom zagotavljajo legitimnost, saj temeljijo na konsenzu vseh udeleženi. Hkrati konsenz moderatorjem omogoča njihovo delo, saj lahko kršiteljem v skrajnem primeru odvzamejo besedo ter tako skrbijo za bolj ploden potek zbora. Pogosto se zgodi, da udeleženca, ki krši dogovorjena pravila, na napake opozorijo ostali udeleženci. Zato moderatorju v primeru kršitev pogosto ni treba ukrepati.

Slika 5.2: Ročni signali, ki jih ljudje uporabljajo na zborih SČKS

Vir: Iniciativa mestni zbor (2012–2016).

Organizacija zbora je zamudna, vendar sčasoma postane rutinska. Za izvedbo zbora v neki lokaliteti mora biti zadoščeno naslednjim pogojem:

1. IMZ se mora z neko organizacijo dogovoriti o brezplačni rabi njihovih prostorov.¹⁸ Ti morajo biti na voljo v rednih periodah. Običajno je to med šesto in osmo zvečer, v torek, sredo ali četrtek, vsakih 14 dni.
2. IMZ mora zagotoviti moderatorje, ki bodo ta zbor usmerjali. Ker kadrov kronično primanjkuje, IMZ išče vedno nove ljudi, ki bi jih usposobili za moderatorje. Moderatorji po določenem času običajno rotiramo na druge zборе. Smoter tega početja je, da moderatorji nikjer ne postanemo preveč

¹⁸ Čeprav je zaželjeno, da bi šlo za organizacijo, ki ni povezana z občino, se pogosto za najprimernejši prostor izkažejo prostori mestnih četrti in krajevnih skupnosti. Na to so aktiviste IMZ opozorili krajani, ko so na enem od zborov povedali, da so v 80. letih 20. stoletja mnoge dvorane zgradili s samopriskom in jih tako pojmujejo kot prostore, ki jim pripadajo.

domači z udeleženci ter da posledično ne pridobimo neformalne avtoritete, ki bi vodila v hierarhični odnos med nami in zboristi.

3. Aktivisti IMZ okolico obvestimo o kraju in času zbora. To storimo preko obširne akcije letakiranja (vsako gospodinjstvo v četrti prejme letak v nabiralnik) ter plakatiranja.¹⁹ O zborih obveščamo tudi po svojih komunikacijskih kanalih, torej preko spletne strani, v glasilu, v radijski oddaji in na družabnih omrežjih. V zadnjem času je IMZ viden v medijih, o zborih obveščajo v dnevnem časopisju in na nekaterih lokalnih radijskih postajah.
4. Na prvem zboru moderatorji predstavimo način delovanja IMZ in njegovo zgodovino. Poudarimo odnos med IMZ in zbori SČKS, pojasnimo vlogo moderatorja in pomen odločanja s konsenzom ter princip direktne akcije. Eden od aktivistov IMZ ponavadi predstavi primere iz tujine, kjer so podobni načini organizacije že uspeli. Moderatorji pojasnimo pravila ročne komunikacije, ki jih zbor potrди. Nato udeleženci sestavijo skupinski dogovor, ki mora biti potrjen s konsenzom. Zbor se potem lahko prične. Med zborom zberemo stike prisotnih, da jih lahko po elektronski pošti obveščamo o prihodnjih zborih, jim pošljemo zapisnik zbora in podobno. Vsebinsko so prvi zbori namenjeni predvsem iskanju skupne problematike, okoli katere bi se lahko udeleženci angažirali. Izkušnje kažejo, da so prvi zbori, ki so praviloma precej obiskani, namenjeni tudi nekakšni skupinski terapiji. Prebivalstvo Maribora je namreč od aktivnega političnega delovanja tako odtujeno in zaradi stanja v mestu tako frustrirano, da zbor pogosto izrabijo za ventil, kjer lahko povedo, kar jim leži na duši. Žal pa se mnogi od njih prihodnjih zborov ne udeležujejo in niso pripravljeni sprejeti bolj proaktivne vloge v skupnosti. Cilj prvega zbora je ponavadi sprejetje sklepa, da se zbor čez 14 dni ponovi. Doslej je bil le-ta vedno dosežen s konsenzom.
5. V obdobju med dvema zboroma imamo moderatorji sestanek, na katerem se poskušamo pripraviti na naslednji zbor. Teden pred naslednjim zborom

¹⁹ Ker IMZ razen donacij in samoprispevka ni financiran, moramo to delo opraviti aktivisti sami. Kakšen teden pred zborom si na karti četrti razdelimo sektorje, nato pa običajno v dvojicah razdelimo letake v vse poštne nabiralnike v tem sektorju. Večkrat se pošalimo, da bi lahko opravljali tudi poklic taksista, saj zdaj že dodobra poznamo mariborske ulice.

vsem udeležencem, ki so pustili svoj stik, pošljemo zapisnik prejšnjega zbora in vabilo na naslednjega. Po tem kanalu udeležencem pošiljamo tudi Četrtniko,²⁰ vabila na brezplačne delavnice, usmerjene v politični in družbeni aktivizem in podobno. Pošiljamo tudi materiale, ki se tičejo zbora, ali pa materiale, ki so jih pripravili na drugih zborih in potrebujejo potrditev ali obravnavo. V času med dvema zboroma se moderatorji tudi dobimo in opravimo refleksijo preteklega zbora, zaželeno pa je, da zamenjamo vloge za naslednji zbor. Tako vsi aktivisti dobimo različne izkušnje, nihče pa ne pridobi neformalne avtoritete. Pred naslednjim zborom preverimo, če so na voljo vsa tehnična sredstva za izvedbo zbora.

6. Izvede se naslednji zbor. Dnevni red določijo udeleženci. Na zboru vsebinski moderator naredi uvod, vsi udeleženci s konsenzom potrdijo ročno komunikacijo in skupinski dogovor. Moderator naj bi vedno znova izpostavil avtonomijo zbora. Sledijo obvestila, ki jih sporočimo moderatorji. Običajno temu sledijo poročila delovnih skupin. V kolikor ni kakšne posebej izpostavljene problematike, o kateri mora zbor razpravljati, sledi splošna razprava, kjer se iščejo novi problemi in rešitve zanje. Na koncu eden od moderatorjev ponovi sprejete sklepe zbora. Udeleženci se dogovorijo o času in temah naslednjega zbora.
7. Točki 5. in 6. se izmenjujeta. Cilj iniciative je sicer ta, da bi zbori postali povsem avtonomni, vendar tudi na najbolj utečenih v času pisanja še ni dovolj volje, poguma ali interesa, da bi se v celoti osamosvojili.

Po več kot treh letih delovanja IMZ so naše prakse precej standardizirane. Refleksija delovanja znotraj skupine je pokazala, da enostavno zato, ker delujejo. IMZ vsako leto vsaj enkrat pripravi poseben sestanek, na katerem aktivisti razmišljajo o dosedanjem delovanju, mnogo težav, mnenj in idej pa se implementira ali zavrže sproti na rednih sestankih. V tem pogledu smo po načinu delovanja blizu različnim avtonomnim in anarhističnim skupinam, čeprav v iniciativi zavračamo ideološko 'predalčkanje'. David Graeber denimo zapiše, da je anarhizem predvsem pogum, da vzamemo enostavne principe osnovne dostojanstvenosti, po katerih vsi živimo in jim sledimo do njihovega logičnega

²⁰ Glasilo, ki ga vsaka dva tedna izda IMZ.

zaključka (Graeber 2012), s čimer se aktivisti IMZ gotovo strinjamo. Vsekakor pa je eden od pglavitnih razlogov za uspešnost iniciative stalnost – redni sestanki, redni zbori, dnevna komunikacija.

Način dela IMZ je naporen, kar mnoge odvrča. Z več aktivisti bi lahko opravili še več dela, hkrati pa bi bilo breme za posameznika manjše. Postopki, ki jih za izvedbo zborov uporabljamo moderatorji, dajejo potrebno strukturo, s pomočjo katere se lahko ljudje lotijo smiselnega in resnega dela. Zato ostaja struktura zborov, kot jo promovira IMZ dokaj rigidna – nudi stabilnost in organiziranost, ki vodita do bolj učinkovitega dela v skupini. Istočasno pa kaže na to, da je družbena organizacija mogoča tudi brez vodij, če so se ljudje pripravljene odkrito pogovarjati in preiti svoje drobne partikularizme.

5.3.3 Konsenz in direktna akcija

Dva pomembna koncepta, s katerima operira IMZ, sta konsenz in direktna akcija. S pravilom konsenzualnosti se želi IMZ izogniti pasti demokracije, da bi večina odločala na račun manjšine. Hkrati na ta način iščejo problematiko, ki je skupna vsem prebivalcem, namesto da bi se posvečali partikularnim interesom. Za nekatere pomembne predloge bodisi IMZ bodisi zborov SČKS se konsenz išče na ravni vseh aktivnih zborov. Takšen primer sta recimo predlog sprememb statuta Mestne občine Maribor, uvedba instituta participatornega proračuna, ali ustanovitev Samoorganiziranega sveta za varstvo potrošnikov javnih dobrin (SSVUJD). S konsenzom želijo aktivisti IMZ pokazati, da je možen drugačen način odločanja, kot smo ga vajeni iz vsakodnevne politike. Iskanje konsenza je zapleten in počasen postopek, istočasno pa najbolj demokratičen in vključujoč. Za primer konsenza kot načina odločanja aktivisti IMZ včasih navedejo primer pogajanja o premirju med zapatistično narodno osvobodilno vojsko in mehiško vojsko (Flood 2001). Ko aktivistom kdo očita počasno delovanje, le-ti ponavadi odvrnejo, da je: »avtokracija hiter in učinkovit način odločanja, resnična demokracija pa zahteva čas« (Govedić 2015).

Drugo pravilo, po katerem se ravna IMZ in zbori, pa je pravilo direktne akcije. O tem konceptu je v zgodnjem 20. stoletju pisala ameriška anarhistka Voltarine de Cleyre: »Vsaka oseba, ki je kadarkoli imela načrt nekaj storiti, karkoli, in je to tudi storila, ali pa oseba, ki je svoj plan predlagala drugim in jih privabila k

sodelovanju, ne da bi se za to obrnila na obstoječo oblast s prošnjo, da to stori namesto njih, je v bistvu izvedla dejanje direktne akcije. Vsi kooperativni eksperimenti so v bistvu direktna akcija« (De Cleyre 2011, 11). De Cleyre nadaljuje, da je direktna akcija lahko skrajno nasilen dogodek, ali pa čisto mirna zadeva. Čeprav je bila zavezana k nenasilnemu odporu, je zagovarjala le direktno, nikoli politično akcijo: »Celo če država dela dobre stvari, ta na koncu koncev počiva na gorjači, puški ali zaporu, da bi jih lahko izvedla« (De Cleyre 2011, 13).

To pravilo v kontekstu IMZ in delovanja na zborih pomeni, da se kdor koli, ki izpostavi nek problem ali rešitev zanj, tudi obveže, da bo na predlaganem aktivno delal. Tako se zbori izognejo nepraktičnim ali sebičnim idejam, ki se lahko pojavijo v debati.²¹ S tem pravilom se ljudje lahko osredotočijo na resnične probleme, ki so rešljivi. Zaradi pravila direktne akcije so ljudje tudi motivirani, da se angažirajo in temeljito posvetijo nekemu problemu. Voltarine de Cleyre pravi, da se potreba po nujnosti sprememb vzbudi zaradi učinkovitih direktnih akcij in da je učinkovita politična akcija povezana z direktno akcijo, denimo uporom posameznikov. »Direktna akcija je vedno kričač, začetnik, zaradi katerega se velika množica ravnodušnežev zave, da prisila postaja nevzdržna« (De Cleyre 2011, 23).

To pravilo v kontekstu IMZ ne pomeni, da na neki problematiki ne morejo delati tudi drugi udeleženci. Moderatorji delovnim skupinam in posameznikom, ki se z nekim problemom ukvarjajo, pogosto pomagajo s primeri iz drugih zborov. Včasih je pomoč tudi čisto fizična, kot na primer na delovnih akcijah.

Delovanje po principih konsenza in direktne akcije je večini udeležencev zborov sprva tuje. Ampak ko preko kakšne akcije prvič zamenjajo dikcijo 'nekdo bi moral' z 'jaz bom', udeleženci direktno akcijo hitro ponotranjijo. Dodatno jih motivirata tudi ignoranca ali aroganca občinskih in lokalnih struktur. Na zboru v Novi vasi so se tako udeleženci raje začeli sestajati na prostem, pred zgradbo MČ Nova vas, kot pa da bi se podredili volji uradnih zastopnikov četrti. Takšna zborovanja so se

²¹ Primer iz zbora SČS Magdalena: udeleženec je predlagal, da bi nekdo moral nadzirati smetarje, da ne ropotajo s kantami za smeti. Moderator je udeleženca opozoril na pravilo direktne akcije, udeleženec je povedal, da to ne bi bil on sam in zbor se je lahko premaknil na bolj relevantno problematiko.

vlekla od poznega poletja do pozne jeseni 2013, ko je končno obveljala volja samoorganiziranega prebivalstva. Ta nepokorščina pa je poleg dostopa do dvorane, ki jo prebivalci pojmujejo za svojo, pripeljala tudi do spremembe pravilnika ravnanja s stvarnim premoženjem MOM v upravljanju mestnih četrti in krajevnih skupnosti. Odtlej velja po 8. členu pravilo, da ima družbeno koristno združevanje prioriteto pri uporabi prostorov ter da se za dogodke v splošno korist ne plačuje najemnine (Mestna občina Maribor 2013).

Lahko bi torej rekli, da je praksa direktne akcije nujno povezana s kljubovanjem oblasti, bodisi zaradi njene neodzivnosti, arogance ali nasilja. Čeprav gre tudi v nekoliko omiljeni obliki, ki jo prakticirajo na zborih SČKS, za manifestacijo direktnega demokratičnega odločanja, ljudje potrebujejo zunanji pritisk, da bi te principe ponotranjili. Pritisk družbe spektakla, v kombinaciji z lažno izbiro, kot jo predstavlja predstavniška demokracija, za mnoge predstavlja preveliko udobje, ali pa se je med njimi in družbo ustvaril prevelik razkorak. Posledično prebivalstvo Maribora za bolj aktivno participacijo v svojem lokalnem okolju potrebuje zunanji pritisk, antagonista, proti kateremu se skupnost poveže in konsolidira za skupno delovanje.

Direktna akcija je pomemben instrument za doseganje osnovnih ciljev IMZ – polnomočenje posameznika, zavest o skupnem, soupravljanje z mestom in samoorganizacijo na lokalni ravni. Direktne akcije zborov, specifično delovne akcije, so zelo dobro obiskane, povečujejo zadovoljstvo in dvigajo moralo udeležencev, na okolje pa imajo hiter, merljiv učinek, običajno povezan z dvigom kvalitete bivanja.

V IMZ direktno akcijo pojmuje širše kot le 'vzemi lopato in odstrani ta kup'. Direktna akcija v našem pojmovanju pomeni predvsem osebni angažma, to pa lahko pomeni enkratno delo v neki akciji, ali pa mesece, celo leta trajajočo borbo z občinskimi mlini na veter. Kot posameznik moraš sprejeti neko odločitev in ji ostati zavezan. Skupina posamezniku nudi moč in oporo, posameznik pa po svojih močeh prispeva k skupnemu. To je temeljni gradnik družbe enakopravnih, kot si jo je zamislil IMZ.

5.3.4 Delovne skupine

Delovne skupine so v samem jedru delovanja zborov. So njihov najbolj aktiven del in so rezultat konsenzualne prepoznavne nekega problema. Osnovno aktivnost neke delovne skupine potrdi zbor, ko se v takšno skupino javi nekaj posameznikov, pripravljenih delati na izpostavljenem problemu. Delovne skupine delujejo po lastni presoji, o svojem delu pa redno poročajo na zboru, ki s konsenzom potrjuje njihove aktivnosti. Časovni domet delovanja delovne skupine je od primera do primera različen. V grobem jih lahko razdelimo na delovne skupine, ki delujejo na kratek, srednji ali dolgi rok.

- **Kratkoročne delovne skupine:**

Delo nekaterih delovnih skupin je izrazito kratkotrajno, saj naslavlja hitro in enostavno rešljiv primer. Problematika, ki jo rešujejo, je ponavadi naslovljena v času trajanja približno štirih zborov ali še manj. Gre za primere, ki ne naletijo na prepreke, za uresničitev pa ne potrebujejo veliko dela in sredstev. Primer takšne delovne skupine je bil na Pobrežju, kjer so prebivalci želeli več košev za pasje iztrebke. Delovna skupina je v zvezi s tem naslovila dopis na javno komunalno podjetje Snaga, ki se je odzvalo pozitivno. Za lokacije košev so se odločili na zboru, delovna skupina pa je lokacije javila Snagi. Ta je koše postavila in s tem je bila dejavnost delovne skupine zaključena.

- **Srednjeročne delovne skupine:**

Druge skupine se ukvarjajo z bolj dolgoročno problematiko, ki pa je razmeroma enostavna. Njihove aktivnosti naj bi dosegle vidne rezultate po približno letu dni, čeprav čas trajanja ni specifično določen. Obseg dela je ponavadi velik, vendar ponavadi ne gre za zelo naporno delo. Takšno delovno skupino najdemo na primer v SČS Center-Ivan Cankar, ki se ukvarja s podobo mestnega jedra. Njeno delovanje zajema opuščene izložbe na osrednji Gosposki ulici v centru Maribora, ki jih s privoljenjem lastnikov očistijo, uredijo in oddajo v uporabo različnim organizacijam. Med razstavljalci so bili na primer SNG Maribor, Salon uporabnih umetnosti, več srednjih šol, Foto klub Maribor in podobni. V izložbah so razstavljali tudi nekateri umetniki. Akcija je požela navdušenje prebivalcev, eden od prostorov pa je zaradi olepšave našel novega najemnika.

Slika 5.3: Olepšane izložbe v Gosposki ulici

Vir: *Iniciativa mestni zbor (2012–2016)*.

- Dolgoročne delovne skupine

Tretja oblika združevanja v delovne skupine so skupine, ki se ukvarjajo z dolgoročnimi procesi spreminjanja mesta. Njihov rok ni omejen, ponavadi pa se pričakuje, da bodo na obravnavani problematiki delali več let, saj gre za primere, ki so pravzaprav neizčrpni. To so denimo delovne skupine za okolje, promet in komunalo. Njihova naloga je predvsem informiranje javnosti in iskanje celovitih rešitev za neko problematiko na ravni mesta. Zaradi narave dela pogosto naletijo na nasprotovanje uradnih struktur. Delo je zahtevno in pogosto visoko strokovno. Takšne skupine se pogosto povezujejo na ravni mesta. Vsak zbor v mestno delovno skupino pošlje svojega delegata, ki z lastnim znanjem prispeva k temeljitemu reševanju neke problematike v mestu in zbor obvešča o delovanju te skupine.

Med temi delovnimi skupinami je trenutno najbolj aktivna mestna delovna skupina, ki deluje na področju komunale. Predmet njihovega delovanja je predvsem nadzor nad javnimi podjetji. Po obširni analizi obstoječega stanja, med katero so se morali večkrat obrniti na informacijskega pooblaščenca, da so si lahko ogledali nekatere dokumente, so pripravili in javnosti predstavili povzetek analize s priporočili, kako bi lahko javna podjetja bolj učinkovito delovala v skupno dobro. Hkrati so se delegati te skupine odločili, da se samoorganizirajo v Svet za varstvo uporabnikov javnih dobrin. Takšni sveti so v drugih občinah običajni, v Mariboru pa takšen svet, navkljub zavezi v statutu MOM, ne obstaja. Ker je MOM njihovo pobudo o ustanovitvi sveta kot delovnega telesa občine

zavrnil, so se odločili za samoorganizacijo. Moč takšnih delovnih skupin je velika, po njihovem vzoru pa so se začele organizirati tudi skupine za okolje in promet na ravni vsega mesta.

5.3.5 Delovne skupine IMZ

Delovne skupine obstajajo tudi na ravni IMZ. Na ravni IMZ tako na dolgi rok delujeta delovni skupini za participatorni proračun in za lokalno samoupravo. Veliko je kratkoročnih delovnih skupin, ki se ukvarjajo s pripravo posamičnih dogodkov in akcij.

Ne glede na to, ali gre za delovne skupine, ki so jih ustanovili obiskovalci zborov ali pa aktivisti IMZ, gre za enak proces: družbeno samoorganizacijo, ki zavrača avtoritarni pristop do upravljanja s skupnim, ampak verjame v in deluje na principih konsenza in direktne akcije, torej na principih demokracije v najbolj prvotnem pomenu. Tako uspeh delovanja skupin ni tako pomemben, kot sam način dela, saj le-ta sam po sebi predstavlja zelo artikulirano kritiko obstoječemu sistemu odločanja. Uspehi so sicer pogosti. Ljudje so namreč z neortodoksnim načinom delovanja v tednih ali mesecih dosegli stvari, ki jih oblastniki desetletja niso mogli.

5.3.5.1 Pobuda za uvedbo instituta participatornega proračuna

Fokus delovanja te skupine je uvedba instituta participatornega proračuna (PP) v Mariboru. V ta namen je skupina Odločaj o mestu,²² ki je bila široka koalicija različnih vstajniških skupin, nevladnih organizacij, posameznikov in društev zbrala okoli 4.000 podpisov v podporo uvedbi PP v Mariboru.²³ Rezultat našega dela je bil pilotski projekt PP v mestni četrti Radvanje, izveden v novembru 2015. V letu 2016 naj bi se PP razširil še na pet četrti, vendar v poletju 2016, ko to pišem, občina v zvezi s tem ni dala še nobenih konkretnih podatkov.²⁴

²² <http://odlocajomestu.si/>

²³ Zapisano v pretekliku, ker je s časom aktivnost vseh skupin razen IMZ in MISC Infopeka povsem upadla. Danes je skupina Odločaj o mestu *de facto* delovna skupina IMZ za uvedbo PP.

²⁴ Občinska malomarnost gre tako daleč, da je med izvedbo priprave pilotnega projekta PP v Radvanju skoraj vse delo, vključno s promocijo in celo kuvertiranjem (sic!) bilo prepuščeno aktivistom IMZ. V letu 2016 težavam ni videti konca, saj se občinska delovna skupina za PP, sestavljena iz aktivistov IMZ in predstavnikov občine, navkljub prigovarjanju aktivistov IMZ več mesecev ni sestala.

Slika 5.4: Plakat, s kakršnim je skupina Odločaj o mestu osveščala meščane o možnostih, ki jih nudi uvedba participatornega proračuna

Vir: Odločaj o mestu (2014).

Participatorni proračun je sistem razporejanja dela proračunskega denarja tako, da o njegovi porabi soodločajo občanke in občani. Gre za v svetu že uveljavljen in preizkušen mehanizem, ki se že četrto stoletje izvaja v več kot 1.500 mestih, regijah in zveznih državah na svetu. V okviru participatornega proračuna lahko občani in občanke sami predlagajo projekte, ki jih smatrajo za pomembne v lastnem okolju. Kasneje o predlogih glasujejo, mestne oblasti pa so zavezane izpolniti tako legitimno izraženo voljo, občani pa izvajanje nadzirajo. V raziskavah učinkov participatornega proračuna se kaže, da mesta, ki jih občani soupravljajo s participatornim proračunom, beležijo višjo gospodarsko rast, se razvijajo bolj enakomerno, v njih se znižuje družbena neenakost in povečuje povprečna stopnja izobrazbe, dviga se kvaliteta življenja kot tudi zadovoljstvo z življenjem v mestu. Zmanjša se stopnja korupcije, poveča pa se učinkovitost porabe sredstev. Povrne se zaupanje v demokratično ureditev. Rezultati so impresivni, vendar ne presenetljivi, saj so prav občani tisti, ki najbolj poznajo lastne težave in težave v

lastnem okolju. V procesu participatornega proračuna občanke in občani sami določijo, katere investicije so v skupnosti najnujnejše. Na takšen način uresničene investicije natančno in konkretno odgovarjajo na potrebe skupnosti. Velja poudariti, da se PP v obliki, kot jo predlagamo, izogne pasti tiranije večine. Po glasovanju za predloge se sestavi prioriteta lista, projekti pa so financirani do porabe sredstev. S takšnim načinom zagotovimo, da bodo financirani tudi manjši projekti. Naj ilustriram s primerom. V neki mestni četrti imajo za projekte na razpolago 100.000 evrov. Po glasovanju so namenili večino sredstev dvema večjima projektoma, recimo prenovi ambulante in vzpostavitvi doživljajskega igrišča za mlade. Za to so porabili 80.000 evrov. Tako so preskočili preplastitev treh ulic, saj je bil projekt ovrednoten na 22.000 evrov, financirali pa so zasaditev novih dreves ob ulici za 4.000 evrov in postavitev varnostnih količkov ob pločnike za 6.000 evrov. Naslednji trije projekti so bili znova predragi, saj so presegli 10.000 evrov. Preostali denar so namenili oživitvi lokalne tržnice, postavitvi manjše fontane in financiranju turnirja v balinanju. Na koncu so v tem fiktivnem primeru porabili skupaj 98.500 evrov, zato naj bi se preostanek prenesel v fond za naslednje leto. Iz PP so se tako financirali veliki, skupnostni projekti, kot majhne zanimivosti, ki popestrijo vsakdanjik. Čeprav gre za izmišljen primer, pilotni projekt, ki je bil v MČ Radvanje izveden v letu 2015, kaže podobno sliko (Mestna občina Maribor 2015).

Pilotni projekt PP v MČ Radvanje in odziv prebivalcev je presejal vsa pričakovanja. Ljudje so izmed nekaj več kot dvajsetih predlogov izglasovali štirinajst projektov, ki jih njihova četrt najbolj potrebuje (Mestna občina Maribor 2015). Glasovanje je potekalo tako, da je lahko vsak krajan oddal pet glasov za različne projekte, ki so mu bili najbližji, kar je sestavilo prioriteta lestvico. Projekti naj bi bili izvedeni do porabe sredstev,²⁵ vendar občina svoje zaveze ne izpolnjuje. Maribor bi se lahko zgledoval po izvajanju PP v islandskem glavnem mestu Reykjaviku, kjer soupravljanje preko participatornega proračuna izvrstno deluje. Zato je nekaj članov IMZ letos obiskalo Občino Reykjavik in pridobilo informacije, ki bi lahko pri izvajanju projekta participatornega proračuna vodile tudi MOM.

²⁵ Mariborska občina je za pilotni projekt participatornega proračuna v mestni četrti Radvanje namenila 97.000 evrov.

Na letni ravni je za izvedbo projektov PP v proračunu Rekyjavika na voljo 450 milijonov islandskih kron (ISK), kar je približno 3,5 milijona evrov. Ker je občinski proračun za naslednje leto brez izjeme sprejet v sredini decembra, lahko odgovorni uradniki zelo natančno in načrtovano izvajajo postopke PP. Maja se prične zbiranje predlogov po mestnih četrtih, ki jih lahko prebivalci oddajo prek spletne strani ali po elektronski pošti. Med julijem in septembrom občinske službe predloge pregledajo in jih tehnično in finančno ovrednotijo. Oktobra prebivalci z glasovanjem preko spleta izbirajo med predlogi za njihovo četrt. Vsaka izmed desetih četrti dobi za izvedbo projektov 11,25 milijonov ISK (okoli 86.500 evrov), preostanek od 450 milijonov ISK pa se med četrti razdeli glede na število prebivalcev. Največja četrt dobi okoli 535.000 evrov, najmanjša pa okoli 105.000 evrov (Citizens Foundation 2015). V februarju občina objavi javne razpise za izvedbo projektov, ki morajo biti zaključeni v tekočem letu. Pomembno je poudariti dejstvo, da se župan in občinske službe islandske prestolnice zavedajo pomena PP v očeh prebivalstva, zato nikakor ne iščejo bližnjic za izvedbo ali izgovorov, da česa ni mogoče narediti. Če je, na primer, cesta delno v lasti občine in države, bodo dosegli dogovor in cesta bo v celoti preplastena (Citizens Foundation 2016).

5.3.5.2 Skupina za lokalno samoupravo

Z drugo delovno skupino IMZ smo pripravili predloge za spremembo zakona o lokalni samoupravi. K sodelovanju nas je po vstajah povabila vlada Alenke Bratušek, sodelovali pa smo z ekipo notranjega ministrstva. Navkljub skepsi znotraj skupine je notranje ministrstvo v predlog sprememb zakona vključilo vse predloge IMZ in upoštevalo naše pomisleke. Predlog je pristal v javni obravnavi na spletnih straneh Republike Slovenije, vendar zaradi odstopa vlade ni prišel na razpravo v parlament. Najpomembnejši predlogi IMZ se nanašajo na možnost odpoklica s funkcije v državni ali lokalni upravi ter na participatorni proračun kot eno od možnosti državljske participacije na lokalni ravni.

Delovanje te skupine je zaradi dogajanja okoli uvedbe PP kot tudi zaradi lokalnih in parlamentarnih volitev za pol leta zamrlo. Skupina je ponovno začela delovati spomladi 2015, ko so se ji pridružili nekateri udeleženci zborov. Poleg sprememb zakona o lokalni samoupravi se ukvarja s spremembami Poslovnika o delovanju

Mestnega sveta in Statuta MOM, razmišljamo pa tudi o pripravi predloga za spremembo zakonodaje v zvezi z lokalnimi volitvami. Skupini so se zaradi političnih okoliščin v mestu in državi v letu 2016 prioritete spremenile. Trenutno najpomembnejše vprašanje je sprememba poslovnika in statuta MOM. Državni zakoni so v času pisanja drugotni cilj delovanja te skupine.

Takšno delovanje IMZ sicer ni sporno, ampak je o njem vendarle vredno razmisliti. Če je IMZ radikalna, revolucionarna skupina, zakaj se potemtakem ukvarja z zakoni, statuti občine in podobnim? Najbolj preprost odgovor je ta: V IMZ nihče ne pričakuje, da se bo družbena ureditev spremenila hitro in brez pritiska množic. Zato se po svojih močeh trudimo istočasno graditi organizirano množično gibanje (preko organizacije zborov), ljudi reaktivirati in naučiti demokratične kulture (znova preko delovanja v zborih kot tudi preko namenskih delavnic),²⁶ poudarjati avtonomijo odločanja, istočasno pa krhati in pršiti moč oblasti.²⁷ Čeprav v IMZ ocenjujemo, da trenutna oblast ni legitimna, se ne slepimo, da oblast ne obstaja. In ker ne delujemo v vakuumu, moramo spreminjati tudi obstoječo realnost, da bi lahko na dolgi rok dosegli bolj pravično družbo. Tu velja poudariti razliko med radikalno in reformistično organizacijo. Prva stremi k spremembi sistema, druga pa k spremembam znotraj sistema. Pritiski IMZ, da bi spremenili uradne listine, zakone in tako naprej, so v službi širšega spreminjanja političnega sistema in ne popravkov obstoječega. Njihov namen je omogočiti odpiranje prostora za rast demokratičnih pobud od spodaj navzgor. In ker te zakonodajne spremembe glede na izkušnje iz tujine pozitivno vplivajo na takšen razvoj, jih poskušamo aktivisti IMZ vpeljati v svoje okolje.

Drug razlog za takšne pobude je bolj enostaven in človeški. IMZ je široka koalicija zelo različnih posameznikov. Posledično so nekateri bolj osredotočeni na takšne, otipljive spremembe, kot pa na nekoliko bolj konceptualne ideje odpiranja prostora, 'grassroots' demokracije in podobnih. Ker takšno videnje ni sporno, ker so takšne pobude medijsko odzivne in ker IMZ za 'bojno moralno' potrebuje zmage, mnogi aktivisti sodelujemo pri takšnih pobudah.

²⁶ Ker bi ta izjava lahko delovala pokroviteljsko, velja poudariti, da se na zgoraj zapisan način učijo tudi aktivisti IMZ. Izobraževanje, kot ga vidi IMZ, pomeni bolj izmenjavo in praktično rabo delujočih praks, nastalih v avtonomnem okolju, kot pa ravnanje po teoriji.

²⁷ Kot nasprotje koncentrirati.

5.3.6 Podpora delovanju zborov

Veliko časa in energije aktivisti IMZ namenimo podpori delovanja zborov. To podporo lahko v grobem razdelimo na:

- **Obveščanje**
- **Izobraževanje**
- **Organiziranje dogodkov**
- **Medijska produkcija**

Obveščanje v IMZ pojmuje kot stalno kampanjo, s katero želimo čim več ljudi obvestiti o delovanju zborov, o uspešnih akcijah, o izpostavljeni problematiki ter o kraju in času prihodnjih zborov. S tem želimo na zbere samoorganiziranih četrtinskih skupnosti privabiti še več ljudi. Gre za osnovno strategijo pri izgradnji množičnega gibanja. Primc pove, da mora obstajati dober pretok informacij, saj je ta ključen za delovanje nehierarhičnih organizacij. Vsakdo mora imeti dostop do informacij, saj le tako lahko sprejemamo informirane odločitve (Primc 2015). Vse zbere je doslej obiskalo že več kot tisoč ljudi (Iniciativa mestni zbor 2012–2016), vendar menimo, da to še vedno ni dovolj velika masa, da bi zbori zaživel sami od sebe, brez podpornih dejavnosti.²⁸

Obveščanje je pri IMZ delovno intenzivna panoga zaradi narave dela. Ker je IMZ prostovoljna in neformalna organizacija, nima sredstev, da bi za letakiranje, lepljenje plakatov in podobno najemali zunanjo pomoč. Na voljo smo imeli sredstva za tisk, vendar smo morali in še moramo vse letake, plakate in ostali propagandni material raznositi aktivisti sami.²⁹

IMZ je bil dolgo deležen ignorance večjih medijev, vendar se je stanje v zadnjem času popravilo. Tako dnevnik Večer objavlja čas in kraj zborov v tekočem tednu, podobno je na nekaterih radijih in spletnih portalih. Preko medijev so lahko aktivisti vedno objavljali javna pisma, ki so jih pripravili ob različnih priložnostih.

²⁸ Mnogi, ki so se udeležili kakšnega zbora, se niso vrnil na naslednje.

²⁹ Društvo za podporo Radiu Marš je bilo uspešno pri prijavi razpisa pri tako imenovanem Norveškem mehanizmu. Predmet razpisa je bila podpora delovanju zborov IMZ. Tako so se tiskovine, stroški delavnic in nekateri drugi materialni stroški krili iz tega razpisa, vse delo pri IMZ pa aktivisti opravljajo prostovoljno in brez plačila. Nekateri dogodki, kot je piknik ali plenum, IMZ krije s samoprispevkom, kot je to počel tudi pred pridobitvijo prej navedenih sredstev. Razpis se je zaključil marca 2016.

Izobraževanje pomeni serijo aktivnosti, delavnic, tečajev in predavanj, s katerimi želimo aktivisti IMZ aktivirati prebivalstvo, deliti različna znanja in sposobnosti, spodbuditi aktivno državljanstvo v smislu večje demokratizacije vsakdanjega življenja in predstaviti različne alternativne sisteme odločanja ter organiziranja. Takšno izobraževanje je pogosto pripravljeno v sodelovanju z različnimi drugimi organizacijami ali neformalnimi skupinami. Posebej pogosto je sodelovanje z MISC Infopeka, ki je podobne programe pripravljala že prej.

Največkrat izvedena je bila delavnica moderiranja. V IMZ poskušamo aktiviste čim boljše pripraviti na delo na zborih, večšine moderatorstva pa so tu neprecenljive. S to delavnico tudi izobražujemo nove ljudi, ki bi se moderatorjem priključili, saj nas je premalo. Pogosto so izvedene delavnice, ki poglobljajo večšine moderiranja. To so delavnice facilitiranja, zagovorništva ali tehnik skupinske komunikacije.

Ostale delavnice so namenjene aktivnim udeležencem zborov in širši javnosti. To so delavnice kritične pismenosti, branja zakonov, komunikacije z mediji, komunikacije z odločevalci in nenasilnega komuniciranja. Z njimi se ljudje opolnomočijo za lažje in bolj učinkovito doseganje ciljev, ki so si jih na zborih zastavili.

Organiziranja dogodkov s tehnične plati ni treba posebej predstavljati. Vsebinsko gre ponavadi za večja srečanja, ki so po naravi politična. Štirje primeri so priprava predvolilnih soočenj, delavnica branja proračuna,³⁰ priprava letnega piknika za udeležence zborov in priprava srečanja vstajniških skupin iz Srednje Evrope. Vsaj del dogodka običajno predstavlja javna tribuna, kjer govorci odprejo neko temo, nato pa pri diskusiji sodelujejo vsi prisotni. Takšni dogodki so pogosto namenjeni iskanju zaveznikov, utrjevanju neformalnih vezi med posamezniki ali organizacijami in širitvi članstva IMZ.

Medijska produkcija IMZ zajema izdajo knjižic o samoorganizaciji in participatornem proračunu. Zajema tudi pripravo in tisk glasila IMZ, imenovanega Četrtnika,³¹ ki izide vsaka dva tedna po končanem ciklu zborov. Glasilo poleg povzetka dogajanja na zborih vsebuje še družbeno-politični komentar in članek,

³⁰ Kar je nekoliko zavajajoče ime, saj je šlo za razpravo o aktualnem proračunu v letu 2015.

³¹ <http://www.imz-maribor.org/Cetrtnika.html>

namenjen kakšni specifični temi. V Četrtniki tudi obveščamo o prihodnjih zborih in delavnicah.

Drugi medij, na katerem je IMZ redno prisoten, je Radio Marš. Na njem imamo dvakrat mesečno enourno oddajo Uglašene četrti, kjer poročajo o dogajanju na zborih in v goste vabijo ljudi, ki so povezani z delovanjem zborov, problematiko na njih ali pa z družbeno progresivno agendo.³² Poleg Uglašeni četrti nekateri aktivisti IMZ pripravljajo tudi Poliziko,³³ družbeno-politični komentar na Radiu Marš.

IMZ ureja svojo spletno stran, dejavni pa smo tudi na družabnem omrežju Facebook. Ob tem velja izpostaviti, da to družabno omrežje v IMZ uporabljamo le za obveščanje o zborih in delavnicah ter o dogajanju na njih. Na elektronskih medijih nimamo namenjenega prostora za debato, saj ocenjujemo, da je prostor zanjo na zborih.

Cilj vseh teh aktivnosti je razširiti glas o IMZ in širši javnosti predstaviti možnosti avtonomnega nestranskarskega organiziranja. Vendar pa ni vse rožnato. Radio Marš ima malo poslušalcev, kar pomeni, da so oddaje pogosto same sebi namen. Podobno velja za glasilo – z veseljem ga prebirajo udeleženci zborov, vendar doseže razmeroma malo ljudi, ki na zборе ne hodijo. Tudi obisk izobraževanj močno niha. Resnično učinkoviti tehniki sta zato le obveščanje z letaki, ki je zaradi stroškov in fizičnih omejitev izvedeno le dvakrat letno, ter organizacija različnih okroglih miz, posvetov in soočenj. Ti dogodki so praviloma zelo dobro obiskani, vendar pa so vezani na problematiko, ki se pojavlja ne glede na iniciativo.

Ne glede na domet v IMZ ocenjujemo, da so za naše delovanje te prakse nujne. Če želimo kot prebivalci mesta ustvarjati samoorganizirane skupnosti, se moramo povezati in učiti. In čeprav mnoge prakse, ki jih izvajamo, obremenjujejo aktiviste in bolj angažirane udeležence zborov, so to vseeno prakse opolnomočenja. Za izgradnjo neke avtonomne, samoupravne družbe ali vsaj družbene celice so ta znanja pomembna, kot je pomembno tudi zavedanje, da se takšni poskusi sploh dogajajo v neki lokaliteti.

³² <http://www.radiomars.si/info/uglasene-cetrti>

³³ <http://www.radiomars.si/info/polizika>

5.4 Učinki zborov

Splošen vtis je, da zbori po približno dveh letih delovanja v mestu dosegajo pomembne učinke pri demokratizaciji procesov odločanja, pri civilnem nadzoru javnih služb in podjetij, pri vključenosti ljudi v demokratične procese, pri implementaciji demokratičnih mehanizmov v mestno upravo in pri dvigu kvalitete bivanja v mestu. Zlatko Gergič, udeleženec SČS Pobrežje, meni, da zbori vplivajo na demokratizacijo procesov v mestu, vendar so ti procesi na institucionalni ravni zbirokratizirani in pravniško zapleteni: »Razumevanje demokracije je na ta način okrnjeno in ljudem nerazumljivo in jih odvrča od sodelovanja« (Gergič 2016). Udeleženec izpostavi, da se je identiteta skupnosti rahlo povečala, medčloveški odnosi so pa še vedno slabi: »Ljudje ostajajo še vedno apatični in ne verjamejo v rešitve problemov naše družbe« (Gergič 2016). Po mnenju Božidarja Šušteršiča zbori dajejo možnost in priložnost za uveljavljanje demokratičnih procesov v družbi: »Tisti, ki to koristijo, to vedo in skušajo to širiti okrog sebe« (B. Šušteršič 2016). Cilka Šušteršič pravi, da so ljudje v njihovi četrti dojeli, da lahko zahtevajo – in ne prosijo – od izvoljenih predstavnikov, da jih poslušajo in upoštevajo (C. Šušteršič 2016). Eden od učinkov zbora pa je opazno povečanje aktivnosti skupnosti stanovalcev po blokih, vendar pa je pri tem premajhen prenos dobre prakse na ostale (B. Šušteršič 2016).

Pragmatični učinki so močno variabilni od zbora do zbora, saj ljudje niso povsod enako aktivni. Različnih problematik se lotevajo z različno stopnjo resnosti in angažmaja, poleg tega pa niha tudi kompleksnost problematike. Javno pismo napisano, potrjeno s strani zbora in poslano pristojnim v času dveh zborov. Problematika javnega podjetja Energetika pa se vleče z zbora v zbor, saj na dan prihajajo novi podatki, za vpogled v dokumentacijo se je moral zbor večkrat obrniti na urad informacijskega pooblaščenca, čakati morajo na iztek zakonsko določenih rokov za pridobivanje podatkov javnega značaja, včasih morajo podati celo ovadbo zaradi molka organa. »Seveda smo kot neformalni organ trn v peti mnogim javnim službam in zato težje prihajamo do informacij,« pove udeleženec zbora Nova vas (B. Šušteršič 2016). Problem je prestrukturiranje podjetja s ciljem boljšega zadovoljevanja potreb krajanov. To se ne bo zgodilo kar tako; zbor mora mobilizirati javnost in na takšen način pritisniti na podjetje. Vendar pa mnogi

nimajo motivacije za nadaljnji boj z birokratskimi mlini. Udeleženec SČS Pobrežje pove, da se zaradi sistemskih ovir in dolgih postopkov, ki ne prinašajo rešitve problemov, ljudje zopet umaknejo od sodelovanja z zbori (Gergič 2016). Na podlagi teh dveh primerov lahko vidimo razkorak, ki se med različnimi problemi pojavi na enem samem zboru, teh pa je v času pisanja deset.

5.4.1 Akcija Zebra – primer uspešne samoorganizirane akcije

Za boljše razumevanje delovanja zborov in procesa samoorganizacije sledi opis akcije, ki so jo izvedli udeleženci SČS Nova vas v maju 2013. Tako imenovana 'Akcija zebra' se je izkazala za izrazito uspešno, vendarle pa je bilo podobno ravnanje pri drugih akcijah opuščeno. Izkazalo se je namreč, da je priprava akcije trajala predolgo in da je bilo vloženega dela enostavno preveč.

Prebivalci zgoščenega urbanega naselja Nova vas so že od leta 1983 lokalne oblasti prosili za izdelavo prehodov za pešce na Prušnikovi ulici. Gre za ulico, ki ima na eni strani parkirišče, na drugi pa blokovsko naselje in jo posledično vsakodnevno prečka veliko ljudi. Udeleženci v prometu so tudi otroci, saj je na koncu ulice šola. Kljub trem desetletjem moledovanja, uradnih prošenj, pritiskov občanov in tako naprej se v zvezi s prehodi za pešce ni zgodilo nič.

Na zboru SČS Nova vas, ki sicer velja za enega od najbolj aktivnih, so se v februarju 2013 odločili, da bodo sami uredili prehode za pešce. Po posvetovanju s policisti so sicer to nakano opustili, saj je za spremembo prometnega režima zagrožena celo zaporna kazen. Bolj realna kazen bi bila sicer le finančna, vendar udeleženci zbora niso želeli po nepotrebnem tvegati. Tako so se soglasno odločili, da bodo akcijo zamaskirali v umetniški dogodek. Prostovoljci so izdelali kartonske šablone za poslikavo pločnika in na veliko plahto iz prozornega poliestra izrisali prehod za pešce. Dovoljenje za uporabo njene zebre, pa je prebivalcem dala slovenska ilustratorka Liljana Praprotnik, alias Lila Prap. Po kakšnem mesecu in pol, v katerem so pridobili vse podatke v zvezi s prekrškovno zakonodajo, izdelali potrebne rekvizite, na kup spravili potrebne materiale in obvestili sokrajane ter vse skupaj soglasno potrdili, so akcijo izvedli v maju 2013 .

Kakšnih 30 krajanov, aktivistov IMZ in udeležencev zborov nas je na štirih točkah narisalo sprednji in zadnji del zebre, v stripovski oblaček pa smo zapisali: »Kje je moje telo?«. Ob teh točkah smo postavili tudi količke s pojasnilom, zakaj je akcija

sploh bila izvedena in kakšne so potrebe prebivalcev ob Prušnikovi ulici. Akcijo smo tudi dokumentirali s fotografijami, le-te pa skupaj z javnim pismom poslali na večino slovenskih medijev. Ti so se močno odzvali. Večer je denimo poročal:

»Prebivalci Nove vasi, ki so se projekta lotili skupaj z Inicijativo Mestni zbor, upajo, da bodo oznake na pločnikih in table z razlago, zakaj so tam potrebni prehodi, ostali dovolj dolgo, da se bodo vozniki navadili voziti počasneje, pešci pa varno hodili preko ceste. Pa tudi, da so s to akcijo prebudili tiste, ki lahko na cesti naredijo pravi in uradni prehod« (Godec 2013).

Slika 5.5: Akcija Zebra

Vir: Inicijativa mestni zbor (2012–2016).

Posledica te akcije je bil takojšnji uspeh. Ulica je v nekaj dneh dobila nove prehode za pešce, obrezana pa so bila tudi drevesa, ki so zakrivala razsvetljava, kar je bil drugotni cilj. Akcija je imela močan povezovalni učinek na prebivalce Nove vasi, zbor pa ima zaradi Akcije Zebra še danes razmeroma velik obisk in visoko moralo. Zaradi akcije so postali IMZ in zbori medijsko močno izpostavljeni, akcija pa je pripomogla k prepoznavnosti iniciative in zborov v širši javnosti.

Slika 5.6: Delavci Nigrada urejajo Prušnikovo kmalu po akciji

Vir: Iniciativa mestni zbor (2016–2017).

Negativnih učinkov akcije ni bilo, vendar pa se je izkazalo, da je bila enostavno preobsežna. Za delo, ki bi ga lahko opravila dva v eni noči, so udeleženci zbora porabili tri mesece, veliko dela in tudi precej finančnih sredstev. Zaradi tega se je akcija sicer izkazala za pomembno, vendar preveč potratno. Posledično je bilo veliko drugih akcij izvedenih v manjšem obsegu, vendar z višjo frekvenco.

Akcija je posebnega pomena tudi zaradi svojega kreativnega naboja. Kot sem izpostavil že v teoretskem poglavju, je ravno iskanje kreativnih rešitev bistvenega pomena za reintegracijo skupnosti, odpiranje prostora in gradnjo *potencie*. Vladajoče strukture bistveno težje zatrejo pobude, ki ne igrajo po njihovih pravilih. Ker ne IMZ ne zbori nimajo formalizirane oblike, so bistveno bolj odporni proti sistemskim instrumentom nadzora in prisile ter posledično lahko delujejo bolj svobodno in bolj uspešno.

5.5 Širše delovanje IMZ

Čeprav je organizacija zborov SČKS osnovna aktivnost IMZ, se ta vključuje tudi v preostalo družbeno dogajanje. Zaradi vstajniškega izvora je IMZ vpet v širše politično dogajanje doma in na tujem. Iniciativa sicer od vstaj dalje protestov ne organizira, se jim pa pogosto pridruži. Podpira mnoge pobude, od okoljskih, kot je nasprotovanje 'frackingu' v Prekmurju, do pomoči beguncem, nasprotovanju tajnim trgovinskim sporazumom in tako naprej. Posebej aktivni smo pri širjenju

idej o nehierarhičnem organiziranju, direktni demokraciji in skupinski komunikaciji.

V grobem lahko delovanje IMZ razdelimo na sedem delov:

1. Podporo domačim in tujim pobudam

IMZ je vpet v široko mrežo različnih formalnih in neformalnih organizacij, skupin in društev, ki zagovarjajo sorodne ideje in se po svojih močeh v lastnem okolju trudijo popraviti krivice in graditi boljši svet. Takšne skupine se medsebojno podpirajo z izkušnjami in različnimi organizacijskimi praksami, odpirajo pogovore o različnih družbenih problemih, pripravljajo delavnice, kjer se lahko aktivisti in širša javnost naučimo novih veščin in podobno. IMZ je spodbudil že več domačih iniciativ in jim po svojih močeh pomagala prebroditi nekatere začetne težave. Zanimivo komunikacijo je IMZ vzpostavil z islandsko Citizens Foundation, ki je po bankrotu Islandije tam začela vzpostavljati strukturo za neposredno elektronsko demokracijo. V več pogovorih v živo in preko interneta smo izmenjali izkušnje in razmišljali o nekakšni hibridni rešitvi, ki bi združevala prednosti spletnega pristopa (veliko večja udeležba, manjša potreba po specifičnem kraju in času, večja udeležba aktivne populacije) s prednostmi organiziranih zborov (empatija, konsenzualno odločanje, višja kvaliteta razprave, večji poudarek na iskanju skupnih točk in ciljev). Rezultat tega sodelovanja je na primer programska oprema, potrebna za izvedbo PP v Mariboru, ki so nam jo Islandci podarili. Podobno, vendar manj intenzivno, sodelovanje IMZ vzpostavlja še z mnogimi drugimi skupinami, preko mednarodnih konferenc in srečanj, ki se jih redno udeležujemo. Sami smo pripravili Plenarno srečanje vstajniških skupin Srednje Evrope v decembru 2013.

2. Politični komentar

V IMZ se trudimo odzivati na različne probleme doma in na tujem, vsaj z obširnimi in natančnimi javnimi pismi, pogosto pa tudi z bolj konkretnimi akcijami. Takšno pismo ponavadi pripravi prostovoljec, ostali pa ga dopolnimo in konsenzualno potrdimo. V nekaterih primerih aktivisti IMZ izvajamo politični

komentar na najbolj očiten način kot posamezniki v nekaterih medijih.³⁴ Najbolj odmeven primer javnega pisma doslej je bilo pismo, ki ga je IMZ pripravil v zvezi z delovanjem Županovega sosveta, posvetovalnega telesa, ki naj bi Andreju Fištravcu svetovalo pri odločitvah in predstavljalo ljudske pobude. To pismo, ki je bila natančna kritika županovih praznih obljub in nedelovanja sosveta, so podpisale tudi druge vstajniške skupine, na koncu pa je zaradi neizpolnjenih obljub pripeljalo tudi do razpada tega delovnega telesa, iz katerega so vse skupine izstopile.

3. Udeležba in podpora na protestih

Aktivisti IMZ se kot posamezniki ali kot skupina, odvisno od konsenza, tudi redno udeležujemo protestov, za katere ocenjujemo, da so pravični. Primeri so različni: od protesta proti nasilju v Gazi med nogometno tekmo NK Maribor - Maccabi Tel Aviv v letu 2014, preko protestov proti privatizaciji, do opozorilnih protestov proti županu. Glede na kontekst in konsenz se IMZ različno odzove, če pa se nekega protesta udeležimo kot skupina, ponavadi svojo odločitev pojasnimo ustno na zborih in z javnim pismom v širši javnosti. Proteste ponavadi izrabimo tudi za to, da damo duška svoji ustvarjalnosti, predvsem v obliki transparentov. Teh običajno pripravimo več, da jih lahko prepustimo ostalim udeležencem protesta, če se z napisanim strinjajo.

4. Razširjanje idej participatorne demokracije

V IMZ vedno poudarjamo, da želimo spremeniti način odločanja v mestu. To želimo storiti z razpršitvijo moči oblastnikov, jim torej odvzeti velik del moči in jo prenesti na skupnost. V zvezi s tem je že od začetka iniciative prisotna ideja o uvedbi participatornega proračuna po vzoru mest, kot so Porto Alegre, Reykjavik, Grenoble, A Coruña in druga. Čeprav je poudarek delovanja iniciative specifično na implementaciji participatornega proračuna, pa aktivisti tako na ravni iniciative, kot znotraj zborov, ki se jih kot krajanje udeležujejo, ves čas iščemo, modificiramo in snujemo različne prakse, ki bi pršile moč in gradile kontra-moč. Takšen primer so načrtovane zasedbe opuščanih gradbišč, ki bi jih spremenili v skupnostne

³⁴ Npr. Radio Marš, oddaja Polizika ali pa v glasilu samoorganiziranih četrtnih skupnosti 'Četrtnika'.

vrtove, mreža, znotraj katere bi si izposojali stvari, izobraževanja, delavnice in mnoge druge aktivnosti.

5. Zagovarjanje prednosti moderirane in nekonfliktne razprave

Na zborih SČKS smo moderatorji IMZ ničkolikokrat pokazali in dokazali prednosti moderirane razprave, s konsenzom in brez replik. Ker nam je na takšnih sestankih vedno uspelo obdržati red, so se udeleženci nemalokrat čudili, kako učinkovit način komunikacije je takšna razprava. Celo več – po moderiranju nekaj vstajniških sosvetov je do IMZ pristopila celo občina, da bi jih podučili o takšnem komuniciranju. Po opazovanju moderatorjev so sestanki občinskih in podobnih delovnih teles v primerjavi z zbori 'otroški vrtec' (Primc 2015). V moderirani debati prevlada moč argumenta nad argumentom moči, zato razprava poteka bistveno bolj umirjeno in plodno, sogovorniki pa se poslušajo, namesto da bi se poskusili preglasiti. IMZ zato močno zagovarja takšen način komunikacije in ga poskuša vpeljati v vsakodnevno rabo. Posledično IMZ takšno komunikacijo vidi kot temelj ponovne integracije družbe ter kot predpogoj za razvoj medčloveške solidarnosti.

6. Ustvarjanje alternativ obstoječim političnim in gospodarskim modelom

IMZ zanimajo vse progresivne agende, ki večajo demokracijo v družbi, razbijajo strukture moči in reintegrirajo družbo. Zato takšne alternativne rešitve iščemo tako preko knjig in spletnih virov kot preko svoje mreže. Tiste, ki so po naši oceni primerne, skušamo integrirati v lokalno okolje. Nekatere takšne prakse so lahko izjemno nišne, kot je na primer igrišče, ki ga soustvarjajo otroci, nekatere prakse pa so lahko zelo široke, kot je participatorni proračun. In čeprav se IMZ aktivno ukvarja le z implementacijo nekaterih, se trudi biti na tekočem z ostalimi in jih tudi predstaviti v širši družbi.

7. Pogajanje z odločevalci

Čeprav nihče od nas tega početja ne mara, se moramo ves čas o različnih temah pogajati z odločevalci na različnih ravneh, od lokalne skupnosti do državnih struktur. Cilj je implementacija nekaterih rešitev, ki so jih predlagali bodisi zbori (sprememba zakona o lokalni samoupravi) bodisi IMZ (uvedba participatornega proračuna kot ene od oblik lokalne samouprave). Pogosto se pogajamo tudi s predstavniki javnih podjetij, saj (ne)delovanje javnih služb zadeva vse prebivalce Maribora. IMZ deluje kot mediator med zbori in občino, saj za komunikacijo med

ljudstvom in občino v Mariboru ne obstaja noben mehanizem. IMZ prenaša informacije o željah in potrebah ljudi do odločevalcev, v zvezi z njimi pa vrši pritisk na uradne strukture v mestu.

Zaradi vsega navedenega je IMZ obstal kot edina relevantna vstajniška skupina v Mariboru. Nekatere skupine, kot na primer skupina 29. oktober, so delovale dokaj dolgo in pomembno vplivale na dogajanje v Mariboru. Glavni razlog za prenehanje ali bistveno zmanjšanje delovanja so notranji razdor, preoblikovanje v drugo organizacijsko tvorbo (denimo politično listo) ter odtujitev od želja in potreb Mariborčanov.

Čeprav IMZ ni brez lastnih težav, se je večini zgoraj navedenih pasti izognila zaradi absolutne zaveze nehierarhičnemu delovanju in posluhu za resnične potrebe meščanov. Slednje ni posledica posebej pronicljivega uma aktivistov, ampak le rezultat organizacije. Z zavezo direktni akciji odpadejo težave, ki so malenkostne, partikularne ali nerealne. Ostanjejo torej le resnični problemi, ki resonirajo pri mnogih. Nehierarhična organizacija in stalna, artikulirana kritika strankarske politike sta iniciativi v očeh mnogih prinesli ugled. Celo nekateri skrajno desničarski, konspirološki spletni komentatorji so po tem, ko IMZ ni najavil svoje kandidature na volitvah in ni podprl nobenega kandidata, svoje komentarje o IMZ iz 'Fištravčeve verne vojske' spremenili v 'dobrohotne, a zavedene posameznike'.

IMZ tako gradi *potencio* na dolgi rok, od spodaj v vse smeri. Ker gre za proces, ki so se ga ljudje med razpadom skupnosti, povezanega z ideologijo neoliberalnega kapitalizma, dodobra odvadili, je le-ta počasen. Ker so ljudje obupani, se mnogi zborov ne udeležujejo, saj ne verjamejo, da lahko kaj spremenijo. Vendar pa tisti, ki se jih, ustvarjajo nov, odprt prostor resnične demokracije. In udeležencev je vendarle čedalje več.

5.5.1 Pričakovani učinki s strani aktivistov

Ambicije aktivistov IMZ niso skromne – zagovarjamo široke politične spremembe v načinu odločanja, večji poudarek na solidarnosti, samoorganizaciji in direktni akciji, trudimo se v smeri reintegracije družbe, ki je postala odtujena in pasivna. Vendarle pa ne moremo v primeru IMZ govoriti o ideologiji. Znotraj skupine se mnenja krešejo okoli najrazličnejših vidikov priprave in organizacije zborov kot

tudi procesa samoorganizacije in končnih ciljev IMZ. Različna mnenja ne ovirajo delovanja skupine, ampak skupina zaradi različnih pogledov na svet, družbo in način dela ostaja dinamična in inovativna. Aktivisti smo se pripravljene učiti, poslušati in izmenjevati mnenja in izkušnje, četudi včasih glasno. IMZ moramo tako videti predvsem kot skupek praks, ki so bile doslej že velikokrat preizkušene, in njihov vnos v lokalno okolje. IMZ smo posledično predvsem pragmatiki – zanimajo nas delujoče rešitve, ki predstavljajo resno družbeno alternativo na mnogih nivojih.

Vendarle pa lahko v grobem pričakovanja opišemo tako: Zaradi novega načina komunikacije in organizacije ter zaradi osebnega angažmaja meščanov, se bo način odločanja v mestu na dolgi rok spremenil. Pričakujemo, da bo odločanje postalo bolj neposredno in bolj demokratično, z večjim posluhom za potrebe občanov in z večjo udeležbo občanov. Hkrati pričakujemo, da se bo zaradi učinkovitega načina komunikacije in posluha za potrebe meščanov družba zblížala na lokalni ravni. Po treh letih smo od teh ciljev še daleč, čeprav so nekateri premiki v to smer vidni. »Žal se v samih četrtih to še ne pozna in mislim, da bo potrebnega še kar nekaj časa, truda in vztrajnosti, da se bo delovanje SČKS poznalo tudi v medčloveških odnosih. Sama zelo veliko pričakujem od instituta participatornega proračuna« (C. Šušteršič 2016), mi je povedala ena od aktivnih udeleženk zbora v Novi vasi.

5.6 Izzivi in težave

Težave, s katerimi se iniciativa sooča, se lahko v grobem razdelijo na interne in eksterne. Prve so rezultat odnosov in pričakovanj v skupini, stresa, preobremenjenosti in različnih nazorov. Na druge aktivisti praviloma nimajo veliko vpliva, saj gre za bolj obče 'stanje duha' v mestu in za upravno-pravne prepreke.

Interne:

- **PREMALO ČLANOV**

Zagotovo je ena od največjih težav v iniciativi premalo število aktivistov. Na enem od sestankov smo izračunali, da bi za optimalno organizacijo in moderacijo vseh mestnih četrti in krajevnih skupnosti potrebovali enainpetdeset ljudi, plus nekaj aktivistov in moderatorjev, ki bi bili v rezervi in se bolj intenzivno posvečali problematiki, ki ni nujno vezana na zборе. Danes je v IMZ okoli 35 ljudi, vendar

mnogi od njih zaradi službenih obveznosti ali drugih objektivnih razlogov ne morejo prevzeti moderacije zborov. Delo na vseh aktivnih zborih zato opravlja približno petnajst ljudi, sestankov pa se redno udeležuje le kakšnih deset, kar osiromaši razpravo o aktualni problematiki v mestu.

- UTRUJENOST

Utrujenost oziroma izgorelost je bila ena od velikih težav v iniciativi. Nastopila je kot posledica več dejavnikov. Najpomembnejša med njimi sta premalo število članov, kar vodi v preobremenjenost bolj aktivnih posameznikov, ter frustracije, ki nastopijo predvsem ob donkihotovskem boju z občinskimi mlini. Razlogov za zagrenjenost je še več, od slabe obiskanosti nekaterih zborov (navkljub veliko vloženega truda), do konfliktov znotraj skupine ali enostavno stresa, s katerim se aktivisti soočajo. Te težave smo se večkrat lotili, od organizacije delavnic, povezanih s tem, do spremembe dnevnega reda, ki zdaj daje prednost bolj svežim in zanimivim temam pred suhoparnimi poročili. Veliko aktivistov govori tudi o večji potrebi po druženju izven sestankov ter o kreativnih in zabavnih aktivnostih, ki bi se jih lahko kot skupina lotili. Vse te prakse so pripomogle k premagovanju izgorelosti v kritičnem obdobju, vendar pa gre za stalno prisotno grožnjo skupini. Za to, da utrujenost ne predstavlja več tolikšne težave, pa so gotovo najbolj zaslužni štirje mladi moderatorji, ki so se IMZ pridružili konec leta 2015.

- PROBLEMATIČNI ČLANI

Nekateri člani iniciative so lahko že po naravi bolj konfliktni, arogantni ali dominantni, v svoji kritiki pa vseeno neartikulirani, ohlapni in neargumentirani. Nekateri se zatekajo celo k čustvenemu izsiljevanju ali igrajo na karto žrtve. Gre za običajne osebnostne lastnosti, ki same na sebi niso problematične. Vendar pa v skupini, kot je IMZ, načenjajo notranjo kohezijo. Čeprav smo znotraj iniciative doslej vse konflikte, nastale zaradi neke problematične osebe, uspešno rešili, pa takšni posamezniki vendarle negativno vplivajo na moralo skupine ter načenjajo njeno enotnost. »Izkaže se, da vztrajanje na enakopravnosti in moči argumentov, še posebej v kombinaciji s prostovoljsko direktno akcijo, vzpostavi zelo robustno notranjo kohezijo, tudi kadar pride do osebnostnih konfliktov. Velja se spomniti, da se enakopravni odnosi ljudem, ki so sicer vajeni privilegiranega družbenega

položaja, zdijo včasih kot represija, kar je pač treba ozavestiti in preiti» (Primo 2015). Z odhodom enega bolj problematičnih aktivistov in distanciranjem dveh članic, ki konfliktov nista želeli reševati direktno, se je stanje popravilo in kohezija skupine je ponovno visoka.

- NEFORMALNE AVTORITETE

Zaradi večje angažiranosti, več opravljenega dela, boljše zmožnosti argumentacije, včasih pa celo zaradi osebne karizme, se tudi v egalitarnih skupinah pojavijo vodje. Njim skupina posledično pripiše določeno stopnjo avtoritete. IMZ se je s to težavo že soočil. Čeprav še vedno obstajajo nekateri posamezniki, ki bi jim lahko rekli vodje, skupina deluje povsem egalitarno. Razlogi za to so trije: vodje prepoznajo svojo vlogo in je ne izkoriščajo; v odkriti razpravi so se člani o tej problematiki večkrat pogovorili in tako postali bolj ozaveščeni in angažirani; iz takšnih vodij pa se člani pogosto v neformalnem okolju tudi norčujejo, jih nazivajo z zvenečimi honorifiki in jim grozijo, da bodo morali nositi smešna pokrivala. Posledično je grožnja neformalnih avtoritet notranji koheziji skupine v času pisanja zelo majhna. Vendarle pa obstaja in aktivisti moramo biti nanjo ves čas pozorni.

- NERAZUMEVANJE

Zaradi kulturnih, starostnih in izobrazbenih razlik med aktivisti včasih pride do nerazumevanja. Večkrat smo že porabili veliko časa in energije, da sta dva člana ugotovila, da pravzaprav govorita o istem, vendar z različnih zornih kotov. Gre za manjšo težavo, ki jo v skupini sproti rešimo s pogovorom, vendar pa lahko, če je ne naslovimo, vodi k frustraciji in izčrpanosti v skupini.

Eksterne:

- STAROSTNA STRUKTURA NA ZBORIH

Čeprav je na ravni iniciative zastopana resnično široka paleta ljudi, temu ni tako na zborih. Redno se jih namreč udeležujejo predvsem upokojenci, malo je pripadnikov mlajše generacije, študentje so v mestu povsem neaktivni. Aktivna populacija je, kot kaže, bodisi prezaposlena bodisi povsem apatična. Starejši se po drugi strani večinoma še spominjajo lokalne samouprave iz časov Jugoslavije. Imajo čas, da se zborov udeležijo in so materialno preskrbljeni, hkrati pa še

vedno vitalni. Vendarle pa enostranska zastopanost populacije izkrivlja sliko o življenju v mestu in daje prednost interesom specifične populacije namesto potrebam vseh članov lokalne skupnosti. IMZ v času pisanja še nima strategije, s katero bi naslovil to disproporcionalnost.

- NEUDELEŽBA MARGINALNIH SKUPIN

Zbori so namenjeni vsem prebivalcem Maribora. To pomeni tudi marginalizirane skupine, kot so Romi, migrantski delavci, invalidi ali nezaposleni. Vendar pa z izjemo zadnje na zborih ni prisotnih pripadnikov teh skupin. To je posebej zaskrbljujoče v primeru Romov, ki predstavljajo skoraj 5 % prebivalstva v Mariboru, hkrati pa so žrtve mnogih predsodkov kot tudi izjemne gospodarske diskriminacije. IMZ je za Rome pripravil posebno delavnico, s katero jih je želel privabiti k udeležbi na zborih, vendar kljub dobri udeležbi učinka ni bilo. V IMZ za Rome ne želimo pripravljati posebnih zborov, saj težimo k vključevanju, ne pa izključevanju.

- IGNORANCA URADNIH STRUKTUR

Občina, na čelu z županom Fištravcem, pobude organiziranih skupin ljudi v največji meri ignorira ali pa se sklicuje na izmišljene birokratske ovire. Primer slednjega je pobuda za uvedbo participatornega proračuna, ki je bila občini prvič poslana poleti 2013, nato pa v popravljeni inačici jeseni 2013. Župan se je še leta 2015 skliceval, da pobuda ni v skladu z zakoni, čeprav je iniciativa pridobila mnenje ustavnega pravnika, ki je zagotovil, da predlog ne nasprotuje nobenemu veljavnemu zakonu. S podobnimi težavami se srečujemo na vseh ravneh odločanja, od javnih podjetij, do tehničnih služb in mestnega sveta. Vendar pa ta odnos naredi vsako zmago toliko pomembnejšo, te uspehe – naj bodo majhni ali veliki – pa uporabljamo kot motivacijo za nadaljnje delo. Kakopak skupaj s skorajda pregovorno štajersko trmo.

- NASPROTOVANJE EKSTREMNIH SKUPIN

Čeprav nihče od aktivistov IMZ še ni bil tarča fizičnega nasilja, smo bili tako posamezniki kot iniciativa že velikokrat deležni mnogih očitkov pa tudi groženj. Najhujše nasprotovanje je IMZ požel, ko je pripravil protishod, s katerim smo podprli vzpostavitev romske gostilne. Nekateri ekstremni desničarji so želeli vzpostaviti iniciativo po vzoru IMZ, najprej naperjeno proti Romom, kasneje pa po

vzoru PEGIDA proti migrantom. Navkljub temu, da so uporabili grafično podobo, ki močno spominja na našo ter da so uporabili letake in plakate, kar so običajna komunikacijska sredstva IMZ, jim je nakana spodletela. Vendar pa ne gre podcenjevati vpliva ekstremnih desničarskih ideologij, predvsem kar se tiče nagovarjanja široke populacije. Zboru SČS Magdalena, kjer danes stoji Romani Kafenava, je bila zaradi pritiska skrajnih desničarjev storjena opazna škoda, saj je po zgodbi z gostilno udeležba upadla in začela ponovno naraščati šele po letu dni.

- NEPOZNAVANJE DELA IMZ

Gre za širok pojem, ki vpliva predvsem na rekrutacijske opcije iniciative, ter na udeležbo na zborih. Večini meščanov ni znana oblika organiziranja, kot ga zagovarja IMZ. Večina pričakuje, da imamo z IMZ skrito agendo. Naša medijska izpostavljenost je še vedno prenizka, javna podoba pa zato nejasna. Iz tega izhaja, da udeleženci prihajajo na zборе z napačnimi pričakovanji. Pričakujejo hitre rešitve brez lastne udeležbe. Ko so soočeni z dolgotrajnim procesom dela ter z dejstvom, da morajo na neki problematiki sami delati, mnogi odidejo. Mnogi zbor izrabijo tudi za nekakšno terapevtsko srečanje, kjer povedo, kar jim leži na duši. Takšni udeleženci podajo legitimno pritožbo, nato pa se ne vrnejo več. Vendarle pa nam tudi takšni občasni obiski koristijo. Na eni strani nam nudijo vpogled v vsakdanje težave prebivalstva, na drugi pa lahko med ostalimi, bolj konsistentnimi udeleženci odprejo plodno razpravo. Pripadniki iniciative smo ugotovili, da največ udeležencev pade na tako imenovani prvi prepreki – delati nič ali delati nekaj. Če zboristom uspe preiti ta aktivacijski prag, običajno vztrajajo naprej.

V drugem navedenem primeru gre za globoko razočaranje nad politiko in političnim delovanjem, ki preveva mesto. Večina ne razume, da politično delovanje ni enako strankarskemu ter da se IMZ bojuje proti korupciji in privilegijem. IMZ je zato sprožil mnoge zgodbe, od našega prijateljevanja z županom, do tega, da nas sponzorira Fištravčeva nekdanjažena. Mnogi so pričakovali, da bo IMZ postal stranka ali vsaj podprl kandidata za župana ali mestni svet. Navkljub temu, da se nič od naštetega ni zgodilo, zgodbe krožijo naprej, saj je zaupanje v politično udejstvovanje neobstoječe.

Mnogi Mariborčani običajno prepoznajo IMZ po nekaterih partikularnih delovnih akcijah, ne pa kot politično gibanje, ki se zavzema za radikalne spremembe v načinu odločanja na ravni mesta. V javnosti kroži tudi podoba IMZ in zborov (mnogi ne prepoznajo razlike) kot kroga kulturnikov, nevladnikov in intelektualcev. S takšnimi pa seveda kleni Mariborčani ne želijo imeti opravka.

- ZUNANJA PERCEPCIJA IMZ

Večina prebivalstva ne loči med zbori in iniciativo. Tisti, ki IMZ poznajo, nimajo najbolj jasne predstave o načinu dela. Pojavlja se mnogo zgodb, ki ljudi odvrta od bolj aktivnega sodelovanja. Ena od njih je denimo, da bi želeli sodelovati, ampak: »Vidim, da nikoli nimate časa, ker ful delate, jaz pa nimam časa za to.«³⁵ Podobnih primerov je mnogo, vsi pa IMZ percipirajo kot resno politično organizacijo, s katero se večina ne identificira. Iniciativa bi verjetno morala več delati na bolj zabavnih vsebinah in aktivnostih, ki bi jo približala množicam.

- PASIVNOST PREBIVALSTVA

Maribor je prežet z nekakšnim občutkom defetizma. Mnogi so prepričani, da ne morejo, ne glede na vložen trud, ničesar spremeniti in se posledično ničesar ne lotijo. Vendar pa se v IMZ zavedamo, da se samo od sebe ne bo nič spremenilo in da morajo biti vse družbene spremembe izbojevane od spodaj. Na to nas opozarja Howard Zinn v svoji Ljudski zgodovini ZDA (Zinn 2005, 11). Zinn denimo zapiše misel, povzeto po Camusu, ki lepo ilustrira delovanje IMZ: » [...] v svetu žrtev in rabljev je naloga razmišljujočih ljudi, kot je predlagal Albert Camus, da niso na strani rabljev« (Zinn 2005, 10). Zaradi splošne odtujenosti, razočaranja ter osebnih in ekonomskih stisk tega boja mnogi ne razumejo ali pa nimajo energije, da bi se z njim ukvarjali.³⁶

- HITROST DELA

Maribor bi, kot tudi mnoga druga mesta po svetu, živel idilično življenje, če bi lahko hitri popravki korenito spremenili sistem. Vendar pa so za korenite spremembe v načinu razmišljanja potrebne približno tri generacije. Zato mnogim

³⁵ Približni navedek pogovora z znanko, ki sem jo poskušal privabiti v IMZ.

³⁶ Spodbujanje pasivnosti prebivalstva in poskusi, da se večina obdrži na eksistencialnem robu, so seveda sistemski instrumenti nadzora.

zmanjka volje za dolgotrajni boj. Mi se zavedamo, da bomo lahko prvo resno analizo svojega dela opravili šele po petih letih delovanja ter da bo trajalo dolgo, preden se bo mentaliteta someščanov opazno spremenila. V IMZ smo že na začetku napovedali maraton, ne pa šprint (Govedić 2015). Mnogi drugi niso takšnega mnenja. Pričakovali so, da bodo spremembe po vstajah zalegle in da se bo posledično spremenil način odločanja v mestu.³⁷ Ker med načinom delovanja županov Kanglerja in Fištravca ni bistvenih razlik, se je večina povrnila v stanje brezupa, pasivnosti in ignorance. Tako mnogi zavračajo IMZ, saj ne obljublamo hitrih sprememb, ampak trajne učinke na dolgi rok.

5.6.1 Proces samoorganizacije, kot ga vidijo udeleženci zborov

Zbori so v veliki meri dosegli zadane cilje: povezali so aktivno prebivalstvo mestnih četrti in jim dali platformo, s katero lahko učinkovito rešujejo problematiko, s katero se v neki četrti soočajo. Sistem konsenzualnega odločanja in direktne akcije so redni udeleženci ponotranjili. Za primer lahko vzamemo Cilko Šuštaršič, ki aktivno sodeluje na zboru v Novi vasi. Za cilj si je vzela predvsem nadzor nad oblastniki, da bi preprečila krajo skupnega, ter ponovno oživitev skupnosti (C. Šušteršič 2015). Odkar so v Novi vasi začeli z zbori SČS, se je marsikaj spremenilo. Čeprav je napredek počasen, Cilka Šušteršič ugotavlja, da je četrt lepše urejena, del uradnikov pa krajane priznava kot sogovornike (C. Šušteršič 2015). Vendar pa se zbori soočajo s podobnimi težavami kot IMZ. Tudi na njih je po mnenju udeležencev premalo ljudi, zato je bilo pridobivanje novih udeležencev celo tema na prvem mestnem zboru, izvedenem v maju 2016.

Bistveni napredek je bil storjen pri koordinaciji na ravni mesta. Zbori ustanavljajo skupine, ki se posvečajo specifični problematiki,³⁸ o svojih izsledkih pa potem obveščajo ostale udeležence zborov. Pomembno je tudi sodelovanje udeležencev različnih zborov oziroma prenos izkušenj med zbori. Tako se delo ne podvaja, udeleženci pa se učijo novih veščin in bolje poznajo birokratske postopke.

Glavna razlika med pogledom iniciative in pogledom zborov je ideološka. IMZ je zavezan radikalni politični akciji, temeljiti spremembi načina odločanja, večanju

³⁷ Na IMZ smo o teh spremembah govorili kot o 'kozmetičnih popravkih'.

³⁸ Denimo promet, javna podjetja, okolje, lokalna samouprava itd.

demokratičnosti v vsakdanjem življenju. Zaveda se, da s svojim delovanjem spreminja podobo mesta in ljudi v njem. Čeprav je IMZ nastal spontano in združuje ljudi različnih idej, smo tem idejam in refleksiji našega delovanja namenili dosti časa, s tem pa jih ozavestili. Na drugi strani zbori delujejo bolj pragmatično. Udeleženci na zборе prihajajo zaradi lastnih skrbi, ne pa velikih idej. Upal bi si zapisati, da bi takšne ideje mnoge odvrnile, kot se je zgodilo v Ljubljani. V članku *Gotovo je: Reflections on direct democracy in Slovenia* avtorji pišejo, da je bilo po vstajah mnogo težje ohraniti zanimanje ljudi in da so ljudje pričakovali, da bodo moderatorji aktivni v delovnih skupinah. Ker organizatorji niso želeli takšne avtoritete, so odnehali (CrimethInc. 2016). V Mariboru smo se temu izognili z doslednim izogibanjem ponujanja predlogov in rešitev. Ljudje morajo rešitve najti sami, saj jih to opolnomoči. Z upoštevanjem nehierarhičnosti, konsenza, direktne akcije in s tolerantnim, nediskriminatornim odnosom pa IMZ udeležence zaznamuje in izobražuje.

5.6.2 Reformizem ali revolucija – samoorganizacija v širšem družbenem kontekstu

Čeprav delo iniciative večina resno angažiranih skupin pozdravlja, je razumljivo, da se pojavijo tudi vprašanja v zvezi z načinom dela IMZ in z našimi cilji. Ena ključnih kritik je bila artikulirana okoli IMZ kot reformističnega gibanja. Podoben primer najdemo v knjižici *From Democracy to Freedom* anarhistične skupine CrimethInc. V knjižici navajajo primer iz Ljubljane, ko so po vstajah nekatere nevladne organizacije izkoristile poskuse vzpostavitve ljudskih skupščin za svojo agendo. Govorili so o revitalizaciji soseske, kar je ljudi ponovno potegnilo v dialog z občino. Še toliko hujši primer, ki ga navajajo, pa je iz vstaj v Ukrajini, ko so fašistične skupine prevzele primat preko ljudskih skupščin (CrimethInc. 2016, 37).

Ta kritika v primeru IMZ ne vzdrži. Mnogo ukrepov, za katere se udeleženci zborov odločijo, je po svoji naravi res reformističnih. Večinoma naslavlja aktualne probleme, s katerimi se ljudje srečujejo, ne pa vzroke zanje. Razprave o družbeni paradigmi in spremembi le-te je malo. Na zborih je le malo govora o samoorganizaciji kot emancipatorni praksi, o direktni demokraciji, o konsenzu. Zbori so osredotočeni na pragmatično reševanje problemov v soseski in povezovanje s soljudmi v mestu.

Vendar pa ostaja pomembno dejstvo, ki pojasnjuje, zakaj je IMZ radikalno družbeno gibanje – avtonomija zborov. Zbori ne delujejo po nareku, ampak svojo agendo ustvarjajo sami. Kar je radikalno – na zborih odločajo ljudje kot skupina, ne pa njihovi predstavniki, zastopniki, oblastniki. Govorijo o temah, ki jih izberejo sami, ne pa zaradi katerega koli zunanjega faktorja, vključujoč moderatorje. Drugačen način odločanja, komunikacije in organizacije pomeni, da so zbori po svoji naravi revolucionarni. Kot je povedal eden od sogovornikov: »Res je, da udeleženci obravnavajo teme in predlagajo rešitve, ki so reformistične, [...] vendar že samo dejstvo, da si te teme izbirajo sami, rešitve formirajo sami ter jih v nekaterih primerih tudi sami implementirajo, daje zborom kot organizacijskim oblikam precejšnjo mero radikalnosti« (Primc 2015). Takšnemu mnenju pritrjuje tudi David Graeber. Po njegovem je revolucionarna akcija katera koli kolektivna akcija, ki zavrača določeno obliko oblasti ali dominacije in se konfrontira z njo ter pri tem ponovno vzpostavlja družbena razmerja – celo znotraj kolektivitete. »Poskusi, da bi avtonomne skupnosti ustvarili oblasti navkljub, [...] bi bili, na primer, skoraj po definiciji revolucionarne akcije« (Graeber 2013, 40). Istočasno pa nevarnost prevzema s strani reakcionarnih elementov onemogoča tako naš skupinski dogovor kot zavezanost konsenzu in direktni akciji (Primc 2015).

Ker gre na zborih za pravičen in učinkovit način komuniciranja v skupini, lahko pričakujemo, da bodo udeleženci te vzorce prenesli na komunikacijo v drugih okoliščinah. In v kolikor bodo udeleženci način komunikacije (nenasilen, nediskriminatoren s pozornim poslušanjem sogovornika), način organizacije (nehierarhičen s poudarkom na solidarnosti in direktni akciji), ter način odločanja (konsenzualni) ponotranjili, se zna to prenesti tudi na njihove sogovornike in posledično v širše okolje: »Mislim, da udeleženci, ki dlje hodijo na zборе, dobre prakse iz njih prenašajo tudi v svoje lokalno okolje« (Govedić 2015). S časom lahko ta proces doseže kritično maso, zaradi katere bodo ljudje zahtevali, da se takšen način odločanja prenese na druge ravni družbe, politike in ekonomije. Tako se bodo nemara nekoč uresničile tudi sanje Paula Lafargueja, kot jih interpretira Graeber:

Morda se bodo obstoječi državni aparati zreducirali na nekaj, kar je zgolj zaradi "lepšega", ko bodo iz njih od zgoraj in od spodaj izčrpali bistvo: t.j., tako z rastjo mednarodnih institucij kakor s prenosom oblasti na lokalne in

regionalne oblike samouprave. Morda se bo vladanje z medijskim spektaklom spremenilo kar v navaden spektakel (nekako tako, kakor je nakazal Paul Lafargue, Marxov zet s Karibskega otočja in avtor dela Le Droit à la paresse [Pravica do lenobe], ko je predlagal, da bi po revoluciji politiki še vedno lahko opravljali koristne družbene funkcije v industriji zabave) (Graeber 2013, 53).

Zaradi takšnega družbenega potenciala lahko o IMZ in zborih SČKS razmišljamo le kot o revolucionarnem gibanju, ki si prizadeva doseči daljnosežne družbene in politične spremembe. V IMZ smo si za orodje boja raje kot vseobsegajočo teorijo izbrali prakso, udejanjeno v tisočih mestih, med milijoni ljudi. Vedno razvijajočo se, spremenljivo, prilagodljivo pot samoorganizacije.

5.6.3 Poskusi samoorganizacije v drugih mestih po državi

IMZ je črpala navdih za samoorganizacijo v Mariboru od drugih mest, dežel in ljudstev po svetu. Mnoga mesta v Sloveniji pa črpajo navdih za svoje delovanje od poskusov, ki smo jih udejanili v Mariboru.

Zbori v Mariboru niso bili prvi v državi, temveč drugi. Prvi poskus samoorganiziranja se je začel prav tako v februarju 2013 v Kopru. Dogodka sta povezana, saj sta skupini Alternativa obstaja (AO) iz Kopra, ki je zbor pripravila, in IMZ komunicirali. O vzpostavljanju zborov se je med različnimi vstajniškimi skupinami po vsej državi govorilo že od konca leta 2012.

Žal se zbor ni ohranil. Mile Zukić iz skupin AO in Ustvarjalna platforma INDE (UPInde) pravi, da so si zbor zastavili preveč ambiciozno. Potekal je namreč na ravni vsega mesta, kar je botrovalo mnogim parcialnim interesom, okoli katerih ni bilo mogoče doseči konsenza. Zukić pove: »Časovna stiska in različne fronte ključnih protagonistov niso omogočale nadaljevanja tovrstnega zbiranja. Prav tako preveč splošne zahteve na skupščini niso naletele na poistovetenje širše skupnosti, katerim so tovrstne zahteve bile preveč oddaljene od njihovih resničnih stisk in potreb« (Zukić 2016). Zbori v Kopru so po treh izvedenih zamrli, vendar so se v januarju 2015 obudili znotraj zasedenih prostorov INDE. Skupščina, ki poteka enako kot mariborski zbori, je sklicana na 14 dni, odločajo s konsenzom in je najvišji organ UPInde.

Drugi poskus vzpostavitve zborov je bil v Ljubljani. Pripravili so jih v dveh mestnih četrtih, vendar niso zaživel in so bili opuščeni. Za takšen izid je na delu več dejavnikov. Že sama struktura udeležencev je bila precej ekskluzivna – veliko je bilo nevladnikov, ki so imeli posledično sebi lastno agendo,³⁹ interese, nekompatibilne z željami večine in previsok način komunikacije.⁴⁰ Krivda je tudi na strani moderatorjev ljubljanskih zborov, saj so v veliki meri prišli iz vrst lokalne anarhistične skupine in so usmerjali debato stran od neposrednih problemov k bolj vseobsegajočim družbenim refleksijam, kar je odvrnilo mnoge (CrimethInc. 2016). Skupina je ostala anonimna, saj se jim je zdelo pomembno, da nastopajo kolektivno. Ampak ljudje vseeno ne morejo zaupati moderatorjem, za katere nemara ne vedo niti njihovih imen.

Zanimiv poskus samoorganizacije se je zgodil v Zasavju. Tam je kot podpora rudarski stavki spomladi 2014 nastala skupina S.I.L.A., ki si je zastavila podobne cilje kot IMZ. Prizadevali so si za spremembo načina odločanja v Trbovljah, Zagorju in Hrastniku, ponovno izgradnjo skupnosti ter samoorganizacijo prebivalstva s poudarkom na konsenzualnem odločanju, solidarnosti in direktni akciji. Pomemben razložek je, da je S.I.L.A. poskušala povezati vsa tri mesta v en zbor, saj je bil eden od njihovih ciljev tudi vzpostavitev občine Zasavje ter povezovanje ljudi na ravni več mest. S.I.L.A. je delovala skoraj eno leto, vendar pa je spomladi 2015 ugasnila. Kot je povedala Snaša,⁴¹ ena od aktivistk: »Po stavki je S.I.L.A. postala nekakšen eksperiment z različnimi načini samoorganiziranja in soodločanja v praksi na širšem območju Zasavja. Ko so se čustva po stavki, pa tudi v povolilnem obdobju, nekako pomirila, pa je vidno začel upadati tudi interes za sodelovanje in takrat smo se odločili prekiniti z organiziranjem rednih ljudskih skupščin« (Snaša 2016). Razloga sta dva: Zaradi načrta, da bi zbori med tremi mesti rotirali, je udeležba na njih padala. Od Hrastnika do Zagorja je daleč in ljudje se niso vozili na sestanke v drugo mesto. Še bolj pomemben dejavnik pa je bil izkoriščanje aktivnosti S.I.L.A. v strankarske

³⁹ Kar otežuje doseganje konsenza.

⁴⁰ V Mariboru so bili nekateri moderatorji s strani udeležencev zborov grajani, češ da govorijo v njim nerazumljivi 'FDVjščini'. Tako smo nekateri zavestno nekoliko spustili raven komunikacije in se priučili govoriti v bolj razumljivem, a manj eksaktnem jeziku.

⁴¹ Snaša je želela nastopiti le z imenom, zato sem njen priimek izpustil.

namene. Tukaj so prednjačile stranke tako imenovane nove levice, ki so požrle spontano ljudsko samoorganizacijo. »Čeprav je bil eden izmed ciljev delovanja tudi ohranjanje avtonomije, pa so v heterogenem kolektivu, kot je bil ta, seveda, obstajali različni pogledi na držo, ki bi jo kot skupina zavzeli do mehanizmov oblasti oziroma strankarskega sistema,« je svoj razmislek zaključila ena od aktivistik (Snaša 2016).

Pozimi 2015 se je interes za organizacijo zborov pojavil v Celju. Skupina iniciatorjev je stopila v stik z IMZ. V marcu 2015 smo v Celju izvedli predstavitev svojega delovanja in mesec za tem izobraževanje za moderatorje. Celjani so si na eni od mestnih četrti že zagotovili prostor za izvedbo zbora, vendar je kasneje med pobudniki interes upadel. Celje je bilo edino mesto, ki se je želelo neposredno povezati z IMZ, vzpostaviti so želeli IMZ Celje. Po optimističnih signalih je interes upadel in v Celju trenutno ne deluje nobena podobna skupina. Jeseni 2015 so nekateri angažirani umetniki v Celju izvedli nekaj zborov, vendar se niso prijeli.

Že od leta 2013 poskušajo aktivisti vzpostaviti Iniciativo za samoorganizirane lokalne skupnosti Posavje. V Krškem in Brežicah obstaja interes za tovrstno povezovanje, vendar so po treh letih, kot navaja Mirko,⁴² eden od aktivistov, znova na začetku. Razlog je po sogovornikovih navedbah predvsem sodelovanje lokalnih članov IDS, ki so se želeli s predstavniki drugih strank povezovati po predstavnikiških kanalih. Ti strankarski pobudniki so predlagali, da se pobude občanov prenašajo oblastnikom, namesto da se ljudje samoorganizirajo in iščejo alternativne rešitve za svoje težave (Mirko 2015). Poleg tega je Posavje razdrobljeno na več manjših mest, v njih pa je težko priti do avtonomnega prostora, ki bi omogočal takšno obliko nestranskega organiziranja. Naleteli so tudi na medijsko blokado: »Treba je omeniti popoln medijski mrk s strani lokalnih tiskanih in elektronskih medijev, ko smo javnost skušali obvestiti o dogodkih, ki smo jih pripravljali« (Mirko 2015). Tako navkljub interesu skupine pobudnikov, ki jih je IMZ že usposobil za moderatorje, zbori v Posavju na izvedbo še čakajo.

⁴² Mirko je želel nastopiti le z imenom, zato sem njegov priimek izpustil.

6 SINTEZA

Glede na zapisano je razvidno, da v Mariboru lahko nesporno govorimo o procesu samoorganizacije. V primeru IMZ gre za sicer najbolj dejavno, vendar ne edino skupino, ki se trudi izboljšati življenje v mestu in spremeniti način odločanja v njem na radikalen način. Na podlagi te naloge ne moremo ugibati, če nam bo podvig uspel ali ne. Lahko pa z gotovostjo zatrdimo, da je Maribor že danes mnogo bolj aktivno in politično samozavestno mesto, kot je bilo pred pojavom zborov samoorganiziranih četrtnih in krajevnih skupnosti. To lahko sklepamo iz števila udeležencev na zborih, iz števila izvedenih akcij, iz truda, ki ga na stotine ljudi vlaga v to, da bi izboljšali žalostno podobo mesta. In čeprav se iniciativa srečuje z mnogimi težavami in preprekami – predvsem zaskrbljujoče je relativno nizko število aktivistov – vendarle deluje solidno, število udeležencev na zborih pa tudi zborov samih pa narašča. S tem naraščajo tudi njihove ambicije, samozavest, znanje ter število in obseg dejavnosti, ki se jih lotevajo. Borba za pravično družbo mora biti stalen eksperiment, pravi Chomsky. Naša borba pa navdahnjena z upanjem, zgodovinskimi izkušnjami in voljo, ki sledi lastnemu 'nagonu po svobodi' (Chomsky 2004, 275).

6.1 Potrditev teze

V tem poglavju bom najprej na kratko povzel dosedanje ugotovitve, nato pa bom skušal odgovoriti na tezo.

6.1.1 Ugotovitve – povzetek

Zaradi nedelujočih institucij, korupcije, klientelizma in nepotizma, ki so vstajam navkljub zažrte v samo bit Maribora, je v zadnjih štirih letih prišlo do poskusov odprave tega stanja. Najbolj resen tovrsten poskus je Iniciativa mestni zbor, ki skuša preko delovanja na zborih krajanov politično aktivirati meščane in jih opolnomočiti. Ljudje, ki so sposobni samoiniciativno delovati, hkrati pa delovati v skupini in ki imajo dovolj vedenja o delovanju občinske uprave, predstavljajo grožnjo šerifskemu sistemu odločanja v mestu. Postanejo Potencia, kot bi zapisala Marta Gregorčič. Postanejo anti-moč, ki predstavlja protipol organizirani strukturi občine. Čeprav je Iniciativa mestni zbor še vedno mlada neformalna organizacija, pa s svojim nehierarhičnim delovanjem in s svojo zavezanostjo direktni akciji, konsenzu in nediskriminatornosti uspeva spreminjati podobo

Maribora. To je razvidno iz uspešnih akcij kot tudi iz čedalje višje stopnje organizacije med ljudmi, ki se zborov udeležujejo. IMZ deluje avtonomno, avtonomno delujejo tudi zbori SČKS, in se poleg organizacije zborov ukvarja z dejavnostmi, ki jih vidi kot orodja za večanje demokracije v mestu. Pri tem se sooča z mnogimi izzivi in težavami, ki jih zaenkrat uspešno rešuje. S svojim delovanjem je szpodbudila zametke podobnega delovanja drugod po državi, čeprav se le-ti še niso izkazali za uspešne. Največje težave, na katere je IMZ naletel, so apatija v Mariboru in birokratske ovire.

6.1.2 Odgovor na tezo

Na začetku naloge sem postavil tezo: Vzpostavitev samoorganiziranih zborov v post-vstajniškem Mariboru krepi identiteto lokalne skupnosti, jo aktivira v smislu samoorganizacije in prispeva k polnomočenju prebivalcev ter njihovem zavedanju o možnostih lokalne samouprave. Iz gradiva je očitno, da je teza potrjena.

- Prebivalci sami stopajo v stik z IMZ, da bi v njihovi MČ ali KS pripravila zbor;
- delovne skupine se povezujejo na ravni četrti in vsega mesta;
- prebivalci se udeležujejo izobraževanj in delavnic;
- udeleženci zborov se uspešno lotevajo dolgotrajnih in ambicioznih projektov;
- udeleženci se samoizobražujejo skozi delovanje v okviru zborov;
- preko različnih projektov, kot je na primer pobuda za uvedbo instituta participatornega proračuna, pridejo do prebivalcev mesta alternativne rešitve na področju delovanja lokalne samouprave;
- krajanji opažajo počasen, ampak opazen dvig demokratične kulture.

Dejanjsko stanje pa presega okvire naše iniciative. Prebivalci mesta ne zaupajo oblasti in so od vstaj dalje do nje še manj potrpežljivi. Čeprav si upam trditi, da IMZ ponuja mnoge odgovore, le-ti mnogim someščanom niso po godu.⁴³ Ena od nevarnosti v mestu je možnost vzpona organizirane radikalne desnice. V času

⁴³ Razlogov za to je mnogo, od tega, da delujemo na dolgi rok, do tega, da zavzemamo nepriljubljene pozicije, kot je na primer solidarnost z Romi ali migranti. Očitajo nam tudi, da smo pripeti na občinske jasli (kar sicer ni res), da se želimo s participatornim proračunom okoristiti (kar spet ne drži) in podobno.

krize se ljudje radikalizirajo in iščejo rešitve.⁴⁴ Tukaj velja poudariti, da so vprašanja radikalne desnice povsem legitimna. Zakaj nimam službe? Zakaj ne morem peljati otrok na dopust? Zakaj oblast le jemlje in nič ne da? Odgovori na ta vprašanja so seveda povsem druga zgodba. In v iskanju teh odgovorov leži največji izziv in največja nevarnost.

Ne glede na to ali celo tudi zaradi tega pa v mestu prihaja do čedalje večje stopnje samoorganizacije. Kot sem že omenil, so celo lokalni anti-Romski rasisti posegli po naših organizacijskih metodah,⁴⁵ pri čemer so bili na srečo neuspešni. Zaradi nezaupanja v institucije pa se prav primarno, lahko bi celo zapisali prototribalno, čedalje bolj zanašamo na mehansko solidarnost s sosedi, prijatelji, družino, saj institucije, ki bi morale skrbeti za našo dobrobit, ne delujejo.

6.2 Srednjeročna Vizija razvoja maribora

V naši srednjeročni viziji razvoja Maribora stremimo k participatornemu načinu političnega delovanja, s katerim bi občani dobili vlogo pri upravljanju z mestom. Z našim delovanjem na mikro nivoju ustvarjamo družbo, kakršno bi želeli videti v vsakdanjem življenju. Vsi prej opisani postopki, kot so organizacija, izkušnje, akcije in instrumenti, niso cilj delovanja IMZ. So orodja, ki jih vnašamo v družbo, da bi dosegli večjo demokratičnost, odstranili nepotrebne avtoritete, odločanje in samo življenje pa naredili bolj pravično. Naša srednjeročna vizija teži k temu, da bi se v mestu vzpostavili novi politični postopki. Ti bi zainteresiranim osebam omogočili vstop v javno debato in iskanje rešitev v krogu širše javnosti. Interakcije z občani bi potekale moderirano. Vsi občani bi bili obravnavani enakopravno uradnikom, imeli bi primerljiv čas za izražanje lastnih videnj, na voljo bi imeli vnaprej predvidene postopke za dopolnjevanje in spreminjanje različnih predlogov. Imeli bi torej format razprave, kjer vlada moč argumenta.

Postopek demokratizacije skupnosti je organski proces postopnega odpiranja javnega prostora z istočasnim opolnomočenjem skupnosti, ki v nekem prostoru svoje demokratične pravice uveljavlja. Družba je že sedaj dovolj razumna,

⁴⁴ Kriza v mestu traja že desetletja.

⁴⁵ Sklicali so zbor in protestni shod, ga oglaševali z letaki, podobnimi našim, v končni fazi pa je na njihovo pobudo župan tudi sklical četrtni zbor. Pobudniki tam niso dosegli minimalne potrebne udeležbe, da bi uveljavili odločitev zbora in to je njihovi pobudi naredilo konec.

izobražena in opolnomočena za demokratično participacijo, zato je njeno onemogočanje v nesoglasju z obstoječo stopnjo družbenega razvoja. Smiselno bi bilo odpreti politični prostor in omogočiti sodelovanje in soodločanje tam, kjer so občani pripravljeni delovati. Istočasno moramo vložiti svoj trud v nadaljni razvoj soupravljanja in demokracije. To nam bo v bodočnosti prineslo nove, še bolj odprte oblike soupravljanja, ki jih bodo formirali občani sami.

Za premostitev obstoječih neravnovesij med sposobnostjo občanov ter obstoječih postopkov upravljanja z mestom imamo na voljo nekaj postopkov. Večine ni treba razvijati ali zanje spreminjati zakonodaje, saj so drugje že uveljavljeni. Včasih moramo postopke le vrniti v stanje pred nekaj leti.

Na nivoju MČ in KS:

- Svetom MČ in KS se morajo vrniti pooblastila za odločanje o lokalnih stvareh, kot so odpiralni časi lokalov, javni dogodki in podobno;
- Seje svetov MČ in KS morajo postati funkcionalno javne. Prav tako morajo biti javne tudi seje odborov;
- Na sejah mora biti predviden čas za točke dnevnega reda, ki bi jih vložili občani. Občanom bi morala biti omogočena argumentacija svojih stališč;
- Vsaka MČ in KS bi morala vsaj enkrat letno sklicati zbor krajanov na temo mestnega proračuna, še boljše pa večkrat na leto za različne teme;
- Vsaki MČ in KS morajo biti zagotovljena zadostna sredstva za izvajanje družbenih, kulturnih in podobnih vsebin;
- Investicije na območju MČ in KS naj pridobijo soglasje svetov MČ in KS.
- Število svetnikov po posameznih MČ in KS naj se zniža na manj kot 12, tako da bodo voljeni direktno in ne po proporcionalnem sistemu.

Na nivoju MOM:

- V upravi MOM se mora ustvariti urad za participacijo občanov, ki bo skrbel za komunikacijo z njimi. Skrbel bi, da se izvajajo redni javni posveti o relevantnih temah v mestu. Prav tako bi skrbel za izvajanje vseh praks vključevanja občanov v postopke odločanja. Obenem mora nenehno razvijati nove načine vključevanja občanov in izvajati informacijske in izobraževalne aktivnosti.

- Participatorni proračun bi morali razširiti na vse dele občine. V izvajanje PP bi morali istočasno uvesti serijo javnih posvetov o investicijah v mestu. S časom bi morali povečevati obseg sredstev na voljo za soupravljanje in povečevati kompleksnost participacije občanov.
- Upravni laboratorij je iz množice izhajajoče pisanje občinskih predpisov.⁴⁶ Na takšen način oblikovani predlogi aktov so celostno naravnani, trajno rešujejo težave in so bolj spoštovani.
- Seje mestnega sveta morajo biti odprte za javnost. Izdelani morajo biti postopki, preko katerih lahko občani predlagajo točke dnevnega reda in sooblikujejo sklepe.⁴⁷ Svoje predloge bi morali biti sposobni tudi argumentirati.
- V poslovnik občine se mora vpisati postopek za vključevanje javnosti v debato o proračunu med prvim in drugim branjem ter predvideti dovolj časa, da se ta debata lahko izvede. Prispele komentarje in pobude mora mestna uprava obravnavati ter se nanje pisno odzvati.

Na nivoju javnih podjetij:

- Javna debata na ravni MČ in KS o storitvah javnih podjetij. Skozi javno debato oblikovati smernice razvoja, storitev in del, ki naj jih opravljajo ta podjetja.
- Odpreti upravno strukturo podjetij. V nadzornih in upravnih organih bi morali biti predstavniki zaposlenih in predstavniki občanov, ne pa predstavniki strank.
- Preusmeritev javnih podjetij iz tržnega delovanja v izvajanje javne službe.
- Zajeziti bi morali ustanavljanje hčerinskih družb. Te niso pod nadzorom političnega sistema, ampak postajajo orodja za poslovne obvoje sredstev, skrito privatizacijo in odtekanje denarja.

6.2.1 Sprememba sistema političnega odločanja

Cilj delovanja IMZ je vzpostavitev novega, drugačnega, bolj pravičnega in bolj demokratičnega sistema odločanja. Ta bi bil zasnovan tako, da bi družbeno moč

⁴⁶ Oblika t.i. *crowdsourcinga*.

⁴⁷ Za zgled se lahko vzame mesti Messina ali A Coruña.

pršil, ne pa koncentriral v rokah posameznikov. Izhajajoč iz vseh zapisanih predpostavk si lahko zamislimo neko obliko delujočega delegatskega sistema. Zbori kot platforma konsenzualnega odločanja so v jedru takšnega sistema. Potekali bi na različnih ravneh: lokalni, mestni, regionalni in državni. Vendar ti zbori ne bi bili razvrščeni hierarhično, ampak bi bili le platforme za sprejemanje odločitev na posamezni ravni. Na takšen način bi ohranili veliko mero svobode za sooblikovanje lokalnega okolja, hkrati pa bi lahko sprejemali tudi za vse zavezujoče zakone. Ker bi se odločitve sprejemale s konsenzom, delegati ne bi bili voljeni, ampak imenovani s strani zbora,⁴⁸ bi bilo praktično nemogoče sprejemati odločitve, ki bi bile proti volji ljudi. Seveda bi bil takšen postopek odločanja počasen, ampak bi to odtehtal s smiselnimi odločitvami.

Zagotovo bi v družbo na vseh ravneh želeli vpeljati tudi svete občanov, ki bi skrbeli za upravljanje s skupnim dobrim. Ti sveti bi se oblikovali za različna področja – okolje, šolstvo, zdravstvo, za nadzor nad delom policije, mestnih svetnikov in podobno. Člani teh svetov bi podatke o stanju prenašali na zборе, ti pa bi lahko na podlagi teh podatkov sprejemali informirane odločitve.

Sama družba bi bila zaradi takšnega odločanja bolj povezana, povečala bi se družbena solidarnost, saj bi zaradi pogostega srečevanja in soočanja z različnimi vidiki postali bolj dojemljivi za želje in potrebe drugih. Povečalo bi se razumevanje javnega, kar bi dvignilo kvaliteto življenja. Mestna uprava bi verjetno še vedno obstajala, vendar bi bila zgolj tehnična in svetovalna služba, ki bi skrbela za uresničevanje potreb in želja prebivalcev.

Vendar je to le eden od možnih scenarijev. Dejstvo je, da v veliki meri improviziramo in se sproti učimo. Poleg tega smo maratonci, ne šprinterji – poskušamo graditi družbo na drugačnih temeljih, družbo, kjer odločamo ljudje, ne pa politiki. Tačas se trudimo ohraniti orodja, ki delujejo, in odpraviti tista, ki ne. Poskušamo si izmisliti nove načine organizacije in komunikacije, v širšo družbo poskušamo vnesti drugačne, po našem mnenju boljše načine odločanja in organiziranja. Kaj bo prinesla prihodnost, je veliko in odprto vprašanje.

⁴⁸ Verjetno bi delegati v tej funkciji zelo hitro rotirali, da ne bi nek posameznik dobil preveč moči. Zastopati bi morali izključno stališča, za katera jih je pooblastil zbor.

7 NAMESTO ZAKLJUČKA – SVET, KI GA SANJAMO

Iz pričujočega dela je gotovo razvidno, da smo aktivisti IMZ pragmatiki, ne sanjači. Čeprav zavračamo samodržce in okostenele institucije, z njimi sodelujemo, saj jih ne moremo spremeniti ali zamenjati čez noč. Osredotočamo se na učenje, polnomočenje in aktivno udejstvovanje, namesto da bi od ljudi, ki z nami sodelujejo, pričakovali vero in poslušnost. Ne pridigamo politične dogme, ampak se z ljudmi pogovarjamo o možnih spremembah, ki si jih skupaj želimo. In potem poskušamo s skupnimi močmi te želje udejaniti.

Svet, ki ga sanjamo, ni eden sam, ampak je svet mnogih svetov, kot bi zapisali Zapatisti (EZLN 1996, 10). Vsakdo od nas ima svoje želje in hotenja, svoj vidik pravičnega in boljšega sveta. Zato poskušamo družbo, ki jo je tako uspešno uničil neoliberalni kapitalizem, na novo zgraditi in ji omogočiti sobivanje z različnimi drugimi družbami. Lahko govorimo abstraktno in ideološko ter zapišemo, da si želimo harmonično delovanje različnih avtonomnih skupin. Lahko pa preprosto zapišemo, da so problemi, s katerimi se soočajo v središču mesta, drugačni od tistih, ki jih imajo v bivalnih naseljih ali ruralnih območjih. Menimo, da človeška solidarnost presega te ozke okvire in lahko tisti, ki imajo premalo parkirnih mest ali preveč pasjih kakcev, pomagajo poskrbeti, da bodo prišli do pitne vode tisti, ki je še nimajo. In da bodo tisti drugi kasneje pomagali prvim, ko si bodo prizadevali za ureditev svojih razmer.

Kar želim povedati je, da svet, ki ga sanjamo, ni pomemben. Ta svet je v rokah generacij, ki pridejo za nami. Mi pa danes poskušamo sejati seme pravičnosti in solidarnosti, seme sodelovanja in samoorganizacije. In upamo, da bo to seme kalilo nekje v bodočnosti. Tistega utopičnega boljšega sveta verjetno ne bo videl niti najmlajši med nami. Ampak tačas bomo storili vse, kar je v naši moči, da ta krivičen, zoprn svet, v katerem živimo, ta svet samodržcev in šerifov, prijateljskih zvez in dogovorov, sklenjenih pod mizo, čim bolj popravimo. Ne mi sami, vsi skupaj. Mi bomo po naših močeh orali ledino in sejali seme. Na zanamcih pa je, da pridelek vzdržujejo, pospravijo ali požgejo. Bodočnost ni napisana, ustvarjali si jo bomo sprti!

8 LITERATURA

1. Chomsky, Noam. 2004. *Politika bez moći*. Zagreb: DAF.
2. Citizens Foundation. 2015. *Better Neighbourhoods – 400+ Projects*. Dostopno prek: <http://www.citizens.is/portfolio/better-neighborhoods-helps-citizens-understand-the-realities-of-budgeting/> (3. avgust 2016).
3. --- 2016. *Better Neighbourhoods - Participatory Budgeting in Reykjavik 2011-2016*. Dostopno prek: https://docs.google.com/presentation/d/12RZZG2M3sCYP7-uBhpyl7MytzwLsumXgWcgfpxPewrY/edit#slide=id.g2a9cb345f_00 (3. avgust 2016).
4. CrimethInc. "*Gotovo je!*": *Reflections on Direct Democracy in Slovenia*. Marec 2016. Dostopno prek: <http://crimethinc.com/texts/r/slovenia/> (28. junij 2016).
5. --- 2016. *From Democracy to Freedom*. CrimethInc.
6. De Cleyre, Voltarine. 2011. *Direktna akcija*. Zagreb: DAF.
7. EZLN. 1996. *Fourth Declaration of the Lacandon Jungle*. Dostopno prek: <http://schoolsforchiapas.org/wp-content/uploads/2014/03/Fourth-Declaration-of-the-Lacandona-Jungle-.pdf> (23. junij 2016).
8. Ferenc, Tone, France Filipič, Jasna Fischer, Boris Gombač, Martin Ivanič, Milica Kacin-Wohinz, Janko Prunk, Franc Rozman, Jera Vodušek-Starič, Štefka Zadnik in Tone Zorn. 1980. *Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem (1868-1980)*. Ljubljana: Delavska enotnost.
9. Flood, Andrew. 2001. *Revealed*. Dostopno prek: <http://struggle.ws/pdfs/revealed.pdf> (5. avgust 2016).
10. Gee, Tim. 2011. *Counter Power: Making Change Happen*. Oxford: New Internationalist Publications Ltd.
11. Gergič, Zlatomir. 2016. Intervju z avtorjem. Maribor, 5. avgust.
12. Godec, Uršula. 2013. Zakaj je zebra progasta? *Večer*, 19. junij. Dostopno prek: <http://www.vecer.com/clanek/201306195928798> (8. april 2016).
13. Graeber, David. 2012. *Are You An Anarchist? The Answer May Surprise You!* Dostopno prek: <https://theanarchistlibrary.org/library/david-graeber-are-you-an-anarchist-the-answer-may-surprise-you> (17. Maj 2016).

14. --- 2013. *Fragmenti anarhistične antropologije*. Ljubljana: /*cf.
15. Gregorčič, Marta. 2011. *Potencia: Samoživost revolucionarnih bojev*. Ljubljana: /*cf.
16. Govedić, Lucija. 2015. Intervju z avtorjem. Maribor, 23. april.
17. Inicijativa mestni zbor. 2012–2016. Arhiv IMZ. Maribor: Inicijativa mestni zbor.
18. --- 2014. *Ustvarjamo boljše mesto: Samoorganizirane krajevne in četrtne skupnosti*. Maribor: Inicijativa mestni zbor.
19. Kardelj, Edvard. 1977. *Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja*. Ljubljana: ČZP Komunist.
20. --- 1979. *O sistemu samoupravnega planiranja: Brionske diskusije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
21. Klipšteter, Tomaž. 2012. Iskra Sistemi bi lovili tudi prepočasne voznike. *Dnevnik*, 10. november. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042562808/lokalno/stajerska-koroska-in-prekmurje/iskra-sistemi-bi-lovili-tudi-prepocasne> (14. april 2015).
22. Mestna občina Maribor. 2013. *Aktivnosti v prostorih mestne četrti ali krajevne skupnosti*. Dostopno prek: <http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=21476> (3. junij 2016).
23. --- 2015. *Participatorni proračun v Mariboru*. Dostopno prek: <http://mariborpp.si/javnost/> (5. julij 2016).
24. Mirko, 2016. Intervju z avtorjem. Maribor, 20. februar.
25. Odločaj o mestu. 2014. *Vsi h koritu!* Dostopno prek: http://odlocajomestu.si/wp-content/uploads/2014/06/PP_Vsi-h-koritu.pdf (15. julij 2016).
26. Pohleven, Nina. 2013. Maribor, metropola! *Časopis za kritiko znanosti* 254: 50–59.
27. Primc, Matic. 2015. Intervju z avtorjem. Maribor, 23. april.
28. Radio MARŠ. 2014. *Romi in Maribor*. Dostopno prek: <http://www.radiomars.si/info/uglasene-cetrti/romi-maribor> (17. april 2016).

29. Situacionistična internacionala. 2014. *Zaton in propad spektaklesko - blagovne ekonomije*. Ljubljana: Acerbic distribution.
30. Slovenska tiskovna agencija. 2016. Anketa Valicon: Slovenci najbolj zaupamo gasilcem, najmanj politikom. *STA*, 17. junij. Dostopno prek: <https://www.sta.si/2275249/anketa-valicon-slovenci-najbolj-zaupamo-gasilcem-najmanj-politikom?q=zaupan,v,pokl> (8. avgust 2016).
31. Snaša, 2016. Intervju z avtorjem. Maribor, 8. junij.
32. Souza, Celina. 2001. Participatory Budgeting in Brazilian Cities: Limits and Possibilities in Building Democratic Institutions. *Environment&Urbanization* 13: 159–184.
33. Tamše, Danijela. 2012. *Militantno raziskovanje: metodologija transformacij?* Ljubljana: FDV.
34. Toplak, Cirila. 2002. *Moderiranje skupinskih procesov: Priročnik za moderatorje*. Ljubljana: Umanotera.
35. Tošić, Tea. 2014. Odkrit spomenik žrtvam bombardiranj v Mariboru. *Maribor24*, 15. oktober. Dostopno prek: <http://maribor24.si/lokalno/odkrit-spomenik-zrtvam-bombardiranj-v-mariboru/18708> (10. avgust 2016).
36. Trček, Franc. 2013. Ugasnimo Facebook - premislek o mariborski vstaji. *Časopis za kritiko znanosti* 254: 60–70.
37. Ude, Lojze. 1961. Boj za Maribor in štajersko Podravje leta 1918/19. *Zgodovinski časopis* 15: 65–156.
38. UNESCO - MOST Clearing House. 2016. *The Experience of the Participative Budget in Porto Alegre (Brazil)*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/most/southa13.htm> (5. junij 2016).
39. Wampler, Brian. 2007. *Participatory Budgeting in Brazil*. University Park: The Pennsylvania State University Press.
40. Wolff, Robert Paul. 2001. *U obranu anarhizma*. Zagreb: DAF.
41. Zinn, Howard. 2005. *A People's History of the United States*. New York: HarperCollins.
42. Zukić, Mile. 2016. Intervju z avtorjem. Maribor, 12. avgust.